

Халықаралық журнал

Altyn bilim kilty

Білім беретін ғылыми
педагогикалық әдістемелік
шығармашылық

10(12)2022 жыл

Рахметова Марфуга Насипкереевна
Атырау облысы, Білім беру басқармасының
"Облыстық арнайы мектеп-интернаты" КММ Тәрбиеші

Халықаралық ғылыми-әдістемелік журнал

Международный научно методический журнал

Алматы 2022 жыл

Шығарушы және меншік иесі:

«TutorUp» ЖК

Бас директор, редактор:

Альжанова Алтынай Абдиганиевна

Шеф редакторлар:

Қайролла Мұраткабыл Мирамбекұлы

Балтабай Бекзат Бейсенұлы

Дизайнер: Бертаева Сымбат Ералханқызы

Редакциялық кеңес:

Ағабекова Жазира Ағабекқызы – Нұр-Сұлтан қаласы, Назарбаев Университеті, қазақ тілі және түркітану департаментінің ассистент профессоры, филология ғылымдарының кандидаты.

Оспакулова Шолпан Алакимовна- «Өрлеу» ФАО НЦПК ИПКР Түркістан облысы бойынша Шымкент қаласы, Әдіснама және педагогикалық инвестиция кафедрасының аға оқытушысы.

Досанова Балкия Аласқызы- Шымкент Университеті, Қазақстан дизайнерлер Одағының мүшесі, аға оқытушы.

Нурлинова Улмира Нурлиқызы- Халықаралық Қазақ Түрік Университетінің аға оқытушысы.

Қыдырәлі Насиба Нишабайқызы – Педагогика және психология магистрі, орыс тілі мен әдебиет пәнінің аға оқытушысы

Тілші менеджерлер

Спатаева Раушан Анарбайқызы

Тультеева Перуза Альмахановна

Журнал ҚР Ақпараттық және Қоғамдық даму министрлігіне

11.07.2022 тіркелді Тіркеу куәлігі: KZ80VPY00051745

Журналда жарияланған материалдарды редакция келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Редакцияның жазбаша рұқсаты алынуы тиіс. Журналда жарияланған мақала, сұхбат авторларының пікірі редакция назарасын білдірмейді.

Журнал айына 1 рет жарық көреді

Таралымы 1000 дана

Редакция мекен жайы:

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

М.Ғабдуллин №120

Байланыс телефоны:

8 747 574 50 89, 8747 569 33 94

АЛТЫН БІЛІМ ЖҰЛДЫ

Құмарова Айнаш Нұрболқызы
Қазақстан, БҚО, Тасқала ауданы, Мереке ауылы
Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының
Тасқала ауданы білім беру бөлімінің "Мереке" мектеп -
бөбекжай - балабақша" кешені" КММ
Физика пәні

Жаңартылған білім беру шеңберінде критериалды бағалаудың тиімділігі

Бүгінгі таңда білім беру саласындағы жүргізіліп жатқан реформалар еліміздегі білім беру сапасының әлемдік деңгейге сәйкес келуін қамтамасыз етуді көздейді, сол арқылы әлемдік сұранысқа жауап бере алатын мамандарды даярлау және бәсекеге қабілетті білім беру мақсатында жаңартылған білім беру мазмұны енгізілуде. Еліміздің білім саласына кезең-кезеңімен енгізіліп жатқан жаңартылған білім бағдарламасының басты мақсаты - әлеуеті жоғары дамыған, сын тұрғысынан және жаңашыл ойлай білетін, рухы мықты, өз білімін қоғамның алға басуына жұмсай алатын кез-келген ортаға бейімделіп кете алатын азаматты тәрбиелеу болып табылады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының басты ерекшеліктерінің бірі – критериалды бағалау жүйесінің енгізілуі. Критерийлер - оқытудың міндеттерін жүзеге асыратын өлшемдер, атап айтқанда, оқушылар жұмыс барысында орындайтын іс-әрекеттер тізбесі. Ал критериалдық бағалау - бұл білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, оқушылардың оқу-танымдық біліктілігін қалыптастыруға себепші болатын, айқын анықталған, ұжыммен шығарылған, білім процесінің барлық қатысушыларына алдын ала белгілі критериялармен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген процесс. Осыған байланысты оқушылар арасында өзара түсіністік және ұжымдық қарым-қатынасты орнатып, оқушылардың сенімсіздіктерін жойып, мүмкіндіктерін арттыруға жол ашатын критериалды бағалау болып табылады. Бағалау критерийі – оқушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын белгі, ал тиімді құрастырылған бағалау критерийлері оқушының тапсырмаларды нақты және дәл орындауын жеңілдетеді. Бағалау процесі екі түрлі жолмен іске асырылады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Қалыптастырушы бағалау – оқуды дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін, оқушымен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етіп, сабақ барысында жүргізілетін бағалаудың түрі. Бағалау ауызша және жазбаша түрде жүзеге асырылады. Қалыптастырушы бағалау оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарына жетуге көмектеседі, қиындықтың алдын алуға мүмкіндік береді, оқу үдерісінде оқушылардың білімі мен дағдыларының қалыптасуы, білімді меңгеру деңгейін анықтайды. Қалыптастырушы бағалау кезінде оқушыларға үздіксіз кері байланыс беріледі. Қалыптастырушы бағалау оқудағы іс-әрекеттің әр кезеңінде (тақырыпты түсіндіру, тапсырмаларды орындау, тапсырмаларды тексеру және т.б.) түрлі әдістер мен тәсілдер арқылы жүзеге асырылады (сауал қою, тәжірибелік жұмыстар, зертханалық жұмыстар, жобалар, тест тапсырмалары және т.б.). Жұмысты ұйымдастырудың жеке, жұптық, топтық жұмыс түрлерінде қолданылады. Қалыптастырушы бағалаудың нәтижесі бойынша мұғалім оқу үдерісін дер кезінде түзетіп отырады, оқушылардың жиынтық бағалау жұмысын тапсырғанға дейінгі кемшіліктерінің, олқылықтарының алдын алады. Қалыптастырушы бағалау кезінде оқушылар пән бойынша жалпы білім берудің оқу бағдарламаларына сәйкес оқу мақсаттарына қол жеткізеді.

Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты:

мектепте оқыту сапасын жоғарылату;

мектеп бітірушілердің білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру.

Критериалды бағалаудың міндеттері:

сабақтың әр бөліктеріндегі әр оқушының дайындық деңгейін анықтау;

жеке оқушының даму жетістігін бақылау;

оқушының білім алу барысындағы қателіктері мен олқылықтарын айқындау;

әртүрлі жұмыс барысындағы алған өз бағасының әділдігіне көзін жеткізу;

оқу бағдарламасының тиімділігін саралау;

сабақ үдерісі мен білімнің меңгерілуі туралы оқушы мен мұғалім және ата-ана арасындағы кері байланысты қамтамасыз ету.

Практикалық маңызы:

тек қана оқушы жұмысы бағаланады;

орындалған жұмыс алдын ала белгілі үлгі (эталонмен) салыстырылады;

оқушы өзінің жұмысын бағалауға мүмкіндік беретін нақты бағалау алгоритмін біледі және ата-анасына ақпарат бере алады;

критериалды бағалау белгілі оқу мақсаты бойынша бағаланады.

Қорыта айтқанда, критериалды бағалау жүйесін қолдану арқылы біз оқушының тұлғалық бағытын белсенді позицияға бағыттаймыз, тұлғаны өзіндік жауапкершілікке, тұлғалық нәтижеге, бағытқа жеткіземіз, білім алушылардың дайындық деңгейі мен оқу динамикасын кез келген кезеңде анықтаймыз, әртүрлі жұмыстардан алған бағаларды дифференциалдауға қол жеткіземіз. Бүгінгі оқушының білім сапасын критериалды бағалау жүйесі арқылы жетілдіруге болатынына күнделікті оқу үдерісінде қолдануымыздан көз жеткізуге болады. Сабақ үдерісінде «Білу және түсіну» кезеңінде критерий бойынша оқу бағдарламасы мақсатына сәйкес келетін нақты фактілерді, ақпараттар және сипаттамаларды білу және жаңғырту, алынған ақпаратты талдау, қайта жаңғырту, болжау жасау арқылы түсінгендігін көрсете білу дағдысын қалыптастырады. «Қолдану» кезеңінде бұрын алған ақпараттары мен білімдерін жаңа немесе таныс емес жағдайларда және контекстерде қоладана білу, білгенін, түсінгенін сабақ барысында қолдану арқылы көрсете білу іскерлігі қалыптасады. Яғни практикалық жұмыс, диаграммалармен жұмыс, кескін картада жұмыс жасай алуы, есептер шығару, жобалар, мәселені шешу және жаңа нәтижелер ойлап табуға дағдыланады. «Талдау, жинақтау» кезеңдерінде білім көзінен алған ақпараттарды талдау, синтездеу арқылы пікірлері қалыптасады. Пән бойынша оқу бағдарламасының мақсатына сәйкес келетін ақпараттар мен нәтижелерді жинақтай алу және оларды талдай алу қабілеттерін және қорытынды жасай білу, ой қозғау қабілеттілігін көрсетеді. «Бағалау» кезеңінде алынған ақпарат пен айтылған ойларды, пікірлерді, оқиғаларды ой елегінен өткізу арқылы шешім қабылдау немесе ой толғаныс нәтижесінде іс-әрекет жасау дағдысы қалыптасады.

Критериалды бағалау жүйесі бұрынғы бағалауға қарағанда қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен ерекшеленетінін жоғарыда айтып өттік. Қалыптастырушы бағалау оқытуды, әдістерді және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін жақсарту мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған болса, жиынтық бағалау мақсатты баға қою және сертификаттау немесе оқытудың алға жылжуын тіркеу үшін оқыту қорытындысын шығару үшін қажет. Мұндай бағалау кезінде өзінді басқа адаммен салыстыру шарты жоқ, сондықтан критерий түрлері бойынша мүмкіндігінді бағалап, жетістікке жету жолдары қарастырылады.

Узақбаева Замзагул Аккалиевна
Маңғыстау облысы, Маңғыстау ауданы, Шетпе
кенті “Нұн Жұбаев атындағы жалпы білім беретін
мектеп”КММ
Көркем еңбек пәні

Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту

Қоғамдағы өмір талабына сай - рухани интеллекті, шығармашылық қабілетті адам болуға тырысу керек. Сондықтан да білім беру жүйесі де қоғам дамуымен бірге дамып отыр. Қазіргі кезде шығармашылық еңбекке баулуға ерекше көңіл бөлініп отыр.

Мектепте оқытылатын еңбекке баулу пәні арқылы оқушылар еңбектің алғашқы әліппесімен танысады. Көркем еңбекке баулу - мұғалімнің оқушыларға технологиялық білім мен білік беретін ұйымдастырылған оқу пәні. Көркем еңбек сабағында мұғалім шеберлігіне сай түрлі материалдармен жұмыс істеу оқушылардың технологиялық ойлауын, көркем эстетикалық талғамын сонымен қатар шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Оқушыны еңбекке тәрбиелеу үшін ең маңызды пән – көркем еңбек пәні. Олардың байқағыштығы, ой-өрісі, шығармашылық белсенділіктері артады. Бала кезден бастап жүйелі түрде еңбек тапсырмаларын орындауға, отбасындағы қажеттілікке көңіл бөлуге, төзімділікке үйренеді.

Сабақта шығармашылық жұмыс түрлерін жүргізгенде жұмыстың басынан аяғына дейін шығармашылық тапсырмалар болуы шарт. Кейбір практикалық тапсырмаларды шығармашылық бағытқа бұрған жөн. Шығармашылық тапсырмаларды сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне, шығармашылық қабілетінің даралығына қарап беру керек. Бұл оқушының өз бетімен ізденуіне көп әсер етеді.

Көркем еңбек пәнінде оқушылардың шығармашылық шеберлігін арттыру мақсатында мектепте көрмелер, шығармашылық апталықтарды ұйымдастырып отырған дұрыс. Оқушыларды шығармашылыққа баулу үшін заманауи әдіс-тәсілдерді қолданған жөн. Сабағымда жаңартылған білім мазмұнына сай тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, кесте тігу және бисермен кестелеу, қоқыс қалдықтарынан тұрмыс-тіршілікке қажетті заттарды жасауды үйретемін. Сабақта алған білім мен білік дағдыларын, өмірде қолдана білуге, шығармашылық шеберлігін арттыруға көмек беремін.

Менің мақсатым - жастарға қазақтың ұлттық қолөнерін дәріптеу, қалдық заттардан, ескі іске аспайтын заттардан жаңа нәрсе ойлап тапқызу.

Осы мақсат негізіндегі басты міндеттердің бірі – технология білім жүйесін жақсы білетін, ептілік пен жалпыға қажет дағдылық қабілеттері бар белгілі бір тұлғаны қалыптастыру.

Қазақ қолөнерін дамыту үшін –сабақта қыз балаларға қолдан зергерлік бұйымдарды жасатамын, сәндік киімдер тігу, кесте тігуді үйретемін. Заман талабына сай оқушыларды қазіргі жаңа технологиялық құралдармен жасалатын түрлі зергерлік бұйымдарды жасата отырып, шығармашылыққа бағыттаймын.

Енді сіздерге көркем еңбек сабағымда оқушыларға орындататын жұмысымды ұсынайын. Қыз балаларға биссер су моншақпен әшекей бұйымдар жасауды ұсынамын. Әшекей бұйымдарды тек алтын күміс, платина, жез, мельхиор металдарынан ғана емес, ұсақ моншақтардан да жасауға болатынын айтамын. Бұйым жасауды бастамас бұрың қауіпсіздік ережелерімен таныстырамын. Алдымен қауіпсіздік ережелерін біліп алайық.

1.Моншақтар шашылып кетпес үшін оларды бөлек ыдысқа немесе қорапшаға салған дұрыс.

2.Моншақ өткізетін жіп өте мықты болғаны жөн.

3.Моншақтарды жіпке өте тығыз тізбеу керек.

4.Жұмыстың соңында жіптің ұшын мықтап бекітпесе,бар істеген жұмысың зая кетеді.

Ал енді оқушылар ереже түсінікті болса,біз сумоншақтан алқа жасап көрейік. Қазір сабақта әшекей бұйымдарды өздерінде жасай аласыңдар. Сендер өз қолдарыңмен жасаған бұйымды аналарыңа сыйлайтын боласыңдар. Ең алдымен бізге керекті құрал-жабдықтар: ине, жіп, қайшы, сумоншақтар қажет. Олардың өлшемдері, түстері де әр алуан болады. Сондықтан жасайтын бұйымға байланысты моншақты, оның түсін, ине-жіпті таңдай білу керекпіз.

Қазір ХХІ ғасыр не керектің бәрі дүкенде сатылуда. Оқушыларды қоқыс қалдықтарынан тұрмыс-тіршілігімізге қажетті заттарды өз қолдарынан заманауи технологияларды тиімді пайдалана отырып жасауға үйретуге мүмкіндік көп. Осындай қол бұйымдарын жасату арқылы оқушылардың шығармашылық шеберліктері арта түспек. Сонда оқушылар дайын дүкендегі

заттарды сатып алудан гөрі өздері қолдан бұйымдарды жасауға қызығатын болады. Содан соң оқушылар өздерінің жасаған заттарын көріп қуанады. Кей оқушылар сабақта мұғаліммен бірге жасаған заттарын көріп таңқалуы да мүмкін. Тіпті кей оқушылар сабақты жақсы оқымағанымен шығармашылық дарыны жоғары болады. Ол оқушылардың жасаған бұйымдарын мектеп көрмесінен көрген ұстаздар «О, бұл аса дарынды, талантты, қабілетті баланың жасағаны ғой!» -деп те, таң қалып жататындары да баршылық. Біз балаға шығармашылық жұмыс орындату арқылы таланттарын одан әрі дамытуымыз қажет. Оқушылар жұмыс кезінде өзінің игерген білімін, іскерлігін, әдістерін өзінше дербес түрде қолданады. Уақыт талабына сай оқушының шығармашылық қабілетін дамытудың түрлі жаңа әдіс- тәсілдері бар.

Тігін өнері мен қатар биссер тоқу, су моншақпн жұмыс жасау, жіппен өрнектеу, мата қалдықтарымен және пластикалық стакан, бөтелкелермен ойыншық жасау, өмірге қажетті бұйымдар жасау оқушылардың қиялын кеңейтіп, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Ой шапшандығын, сөз байлығын дамытуда өзінің жасаған затына сай өлең шумақтарын құрастыру, екі-үш буынды сөздерге ұйқас сөздер тауып, өлең шығару т.б. Сонда оқушы өз жетістігін көріп қуанады. Педагогика саласындағы оқыту әдістерін түгел дерлік еңбекке баулу сабақтарында өз орнымен пайдаланып, сабақтың мазмұнын арттыруға болады.

Қазіргі кезде еңбек сабағын оқытуда оқушының еңбек біліктері мен шығармашылық қабілетін дамыту үшін жаңа ақпараттық технологияны пайдалануға да мүмкіндіктер көбеюде. Соған байланысты оқушыға берілетін тапсырмалардың үйренушілік, алгоритмдік, эвристикалық, шығармашылық деңгейлері қолданылады. Шығармашылық деңгейде оқушы құбылысты өз бетінше таңдай келіп, шағын ғылыми шығармашылық тұрғыдан зерттеу жұмысын жүргізуге үйренеді. Бұл әрекет оқушыға «кішкентай жаңалық» ашқанмен бірдей. Осыдан барып баланың бойында танымдық шығармашылық қабілеттері қалыптасады. Білім, білік, дағдылары жетіледі. Еңбек сабағына деген құштарлығы оянады.

Халқымыздың көркем өнер туындысын үйретіп оқушыларды шығармашылыққа жетелеу, қазіргі қарыштап дамыған технология түрлерін тиімді пайдалану арқылы шет мемлекеттерге таныту, ұлттық брендке айналдыру мақсатында оқушылардың шығармашылық шеберлігін дамыту. Оқушыларға көркем еңбек пәнінен жасаған бұйымдарын ұлттық бренд ретінде танытуына ат салысу, бәсекеге қабілетті жеке тұлға қалыптастыру керек екендігін өз жұмысында дәлелдеп жаза білген.

Сөзімді қорытындылай келе, көркем еңбек пәнін оқытуда мұғалім де шығармашыл тұлға болуы керек. Оқушы өзінің қабілетін қарай өнрдің блгілі бір түрімен айналысады. Балаларды еңбекке тәрбиелеу – көркем еңбектен яғни, қолөңбегінен басталады.

Тоқсан сөздің тобықтай түйіні, менің ойымша, мектепте сыныптан тыс үйірме жұмыстары «Жас өнешілер», «Жас өнертапқыштар», «Жас дизайнерлер» т.б. сабақтар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытатыны сөзсіз.

Өзімнің ұстаздық тәжірибеме сүйене отырып, сабақ мазмұны неғұрлым оқушылардың көңілінен шықса, соғұрлым даралық танытуға мүмкіндік туып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік көп болады.

Шорабекова Айгуль Садуахасқызы
Түркістан облысы, Шардара ауданы, Ш.Уәлиханов
атындағы жалпы орта мектеп
География пәні мұғалімі

АЛТҮН БІЛІМ КІЛТҮ
АЛТҮН БІЛІМ КІЛТҮ
АЛТҮН БІЛІМ КІЛТҮ
АЛТҮН БІЛІМ КІЛТҮ

Ата – аналармен жұмыстың жаңа формалары

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңарту, ондағы гуманизациялау және демократияландыру үрдістері мектепке дейінгі ұйымның отбасымен қарым-қатынасын белсендіру қажеттілігіне әкелді. Отбасы – балаға «эмоционалдық тылда» психологиялық қорғау беретін бірден-бір алғашқы социум. Отбасының маңызы мектепке дейінгі жастағы балалар үшін ерекше. Отбасы жүйесіндегі ғалымдар мен мамандар арасында (Т.А.Маркова, О.Л.Зверева, Е.П.Арианова, В.П.Дуброва, И.В.Лапицкая және т.б.) отбасылық институт - эмоционалдық қатынастар институты деп бекер саналмаған. Әрбір бала өз ата-анасынан, әжесі мен атасынан, бауырларынан ерекше сүйіспеншілік күтеді: яғни оны үлгілі тәртібі мен қылығы үшін емес, қандай болса солай сүйгенін қалайды.

Жанұя... Бала үшін отбасы – бұл қоғамдық тәжірибенің көзі. Отбасында ол өзі еліктейтін үлгілер табады, мұнда ол әлеуметтік туылады. Егер біз адамгершілігі зор, дені сау ұрпақ тәрбиелегіміз келсе, онда бұл мәселені «бүкіл әлеммен»: балабақша, отбасы, қоғам – шешуіміз қажет.

Мектепке дейінгі ұйымдардың басты мақсаты – отбасында баланы тәрбиелеуге кәсіптік көмек беру, оны ауыстырмай, тәрбиелік функцияларын жүзеге асыруды толықтыру және қамтамасыз ету арқылы жүргізу.

«Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналармен жұмыстың формалары мен заманауи моделдері» атты әдістемелік ұсынымда мектепке дейінгі білім жүйесіндегі танымал моделдер ұсынылады және мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналармен жұмыстың заманауи әдістері ашылады.

Білім беру жүйесін дамыту Қазақстан Республикасының басымдық бағыттарының бірі болып табылады. Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында және «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламалық мақаласында білім беру жүйесінде басымдықтарды анықтады және біздер - педагогтар алдына күрделі мақсат - әлемдік деңгейдегі білім орталығы болуды қойды.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңарту, ондағы гуманизациялау және демократияландыру үрдістері мектепке дейінгі ұйымның отбасымен қарым-қатынасын белсендіру қажеттілігіне әкелді.

Отбасы – балаға «эмоционалдық тылда» психологиялық қорғау беретін бірден-бір алғашқы социум. Отбасының маңызы мектепке дейінгі жастағы балалар үшін ерекше. Әрбір бала өз ата-анасынан, әжесі мен атасынан, бауырларынан ерекше сүйіспеншілік күтеді: яғни оны үлгілі тәртібі мен қылығы үшін емес, қандай болса солай сүйгенін қалайды.

Бала үшін отбасы – бұл қоғамдық тәжірибенің көзі. Отбасында ол өзі еліктейтін үлгілер табады, мұнда ол әлеуметтік туылады. Егер біз адамгершілігі зор, дені сау ұрпақ тәрбиелегіміз келсе, онда бұл мәселені «бүкіл әлеммен»: балабақша, отбасы, қоғам болып шешуіміз қажет.

Мектепке дейінгі ұйымдардың басты мақсаты – отбасында баланы тәрбиелеуге кәсіптік көмек беру, оны ауыстырмай, тәрбиелік функцияларын жүзеге асыруды толықтыру және қамтамасыз ету арқылы жүргізу. Бұл:

- баланың қызығушылығы мен қажеттілігін дамыту;
 - бала тәрбиесіндегі тұрақты өзгеретін жағдайларда ата-аналар арасындағы міндеттер мен жауапкершіліктерді бөлу;
 - отбасындағы әртүрлі ұрпақ арасындағы қарым-қатынастың ашықтығына қолдау көрсету;
 - отбасы өмірінің бейнесін жасау, отбасылық дәстүрлерді формалау;
 - баланың жекелігін қабылдау және түсіну, балаға бірден-бір жеке тұлға ретінде сену және сыйлау.
- Жоғарыда айтылған отбасылық қатынастарды жүзеге асыру үшін келесі тәрбиелік міндеттерді орындау бойынша жұмыстар жүргізілуі қажет:
- біріншіден, баланы және ата-ананы сыйлауға тәрбиелеу;
 - екіншіден, ата-аналармен олардың отбасылық шағын ортасын зерттеу үшін біріге әрекет жасау.

Одан кейін отбасының ортақ мәдениетін көтеруге және ата-аналардың психологиялық педагогикалық құзырлығына ықпал ету, оларға балалармен жұмыстың дағдыларын қалыптастыруда теориялық және практикалық көмек көрсету, отбасына жеке-дифференциалды тәсіл нәтижесінде ата-аналармен жұмыста әріптестіктің әртүрлі формалары мен біріккен шығармашылығын қолдану.

Мектепке дейінгі ұйым мен отбасы арасында сенімді қарым-қатынас құру үшін педагогтың бала отбасына үнемі зерттеу жүргізгені жөн. Бұл үшін ата-аналар жасындағы айырмашылықты, олардың білімін, ортақ мәдени деңгейлерін, сондай-ақ, ата-аналардың жеке ерекшеліктерін, олардың тәрбиеге көзқарастарын, отбасылық қатынастардың мінездемесін, т.б. білу қажет.

АЛТЫН БІЛІМ КІЛТУ АЛТЫН БІЛІМ КІЛТУ АЛТЫН БІЛІМ КІЛТУ АЛТЫН БІЛІМ КІЛТУ

Елбаева Марияш Калбаевна
Маңғыстау облысы Мұнайлы ауданы
“№3 жалпы білім беретін мектеп” КММ-сі
Бастауыш сынып мұғалімі

Бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын арттыру

Тез оқу техникасы дегеніміз не және не үшін қажет? Жалпы оқу сапасын арттыру үшін жай шапшаң оқу керек па? Осы сұрақтарға жауап беріп көрейік. Расында жылдам оқу дегеніміз тез игеру, тез түсіну, тез ұғыну ұғымдарымен тығыз байланысты болып келеді. Оқу жылдамдығы дегеніміз – белгілі бір уақыт ішінде оқылған мәтіннің көлемі. Мәтін көлемі – бет, сөз, буын түрінде анықталады. Оқымысты адам дегеніміздің өзі – жылдам тез оқи алатын, әртүрлі ақпараттарды тез игере алатын адам.

Бастауыш сыныптарында ана тілі пәні – балалардың негізгі құралы. Ал сауат ашу - оқуға үйрету кезеңі. Бастауыш сынып оқушылары төрт жылдың ішінде тек қана оқу процесінің алғашқы қадамдарын ғана игереді. Дегенменде шапшаң оқуға балаларды 1-сыныптан бастап баулыған дұрыс. Себебі, оқу жылдамдығы төмен бала өз сыныптастарына қарағанда үй тапсырмаларын орындау кезінде оқып-түсіну үшін көп уақыт жұмсайды, шаршайды. Сосын ол баланың оқуға деген ынтасы төмендейді. Нәтижесінде баланың оқу көрсеткіштері нашарлап, эмоциональдық күйзеліске ұшырап, оқуға мүлдем құлқы болмайды. Оқушы үлгерімінде соның ішінде ең күшті орын алатыны — баланың оқу жылдамдығы. Егер оқушы нашар оқыса, оның оқуға ынтасы өзінен — өзі төмендейді, үлгермейді. Әдетте кім тез оқыса, сол көп оқиды, көп оқыса, көп біледі. Оқу техникасы артқан сайын, есте сақтау қабілеті де, ақыл — ой еңбегіне ынталығы да арта түседі. Мәтінді әрі жылдам, әрі дұрыс, әрі мазмұнды түсіне оқи білу — үлкен еңбектің жемісі.

Мен өзімнің тәжірибеменен айтар болсам, оқушы үлгерімінің негізгі факторы — оқу жылдамдығы болғандықтан мен сабағымда әрқашан оқушыларымның оқу жылдамдығын жиі тексеріп отырамын.

Мәнерлеп оқу — қандай мәтінді болмасын дұрыс, сөздерді бұзбай, сөз қалдырмай, сөз аяғын жеп қоймай, әрбір сөзді дұрыс, анық оқуларын қадағалаймын. Мәнерлеп оқуды үйретуде паузалардың орындалуына мән беремін. Мысалы: тыныс белгілеріне байланысты және тыныс белгісіне байланыссыз паузалар да ескеріп отырамын. Оқуға үйретуге мынадай негізгі талаптарды қоямын: дауыстап анық оқу, мәнерлеп және іштей оқу, сөздің мағынасына назар аудару, сөйлемдер арасындағы байланысты түсіну, мәтін мағынасын түсініп, айтып беру т.б.

Қазір тексеріліп жүрген оқушылардың оқу жылдамдылықтарында оқушыларға берілген мәтінді 1 минут ішінде неғұрлым көп оқып шығу деген ұғым қалыптасып қалғандай. Сосын оқушылары арасында сен «жақсы оқисың» немесе «жаман оқисың» деген сөздер пайда болып жатады. Сөйтіп оқушылар жылдам оқу үшін өздерінің алдындағы мәтінді белгілі бір уақыттың ішінде тез суылдатып оқып шығу керек деп ойлайды. Сөйтіп не мәтіннің мазмұнын, не мәтіннің тіліне, не кейіпкерлер бейнесіне мән бермей зуылдатып оқып шығады. Егер тез, жылдам оқыса, түсініксіз, әрі құлаққа жағымсыз естіледі.

Содан, оқылған шығарманың мазмұны ашылмай оқушыларда түсінбеушілік туындайды. Сол себепті де көркем шығармаларды ерекше дауыс ырғағына, екпініне қарай мәнерлеп оқып, негізгі кейіпкерлердің іс-әрекеттерін, көңіл-күйін дәл бейнелейтін сөздер мен сөз тізбектерін даралап оқу өкінішке орай жүзеге аспайды.

Сондықтан, мен оқу машығын қалыптастыру мақсатында — баланың өзі оқыған сөйлемін, мәтінін толық түсінуі және сонда қолданылған сөздердің мағынасын меңгеруіне мән беремін. Сол үшін мәтінді оқытқанда баланың әрбір сөзді дұрыс анық оқуын үнемі қадағалап отырамын. Әрбір сөзді дұрыс анық етіп оқыған бала сөзді түсінеді. Жылдам оқудың алғы шарты орындалады. Осыдан жылдам оқудың дұрыс оқумен, түсініп оқумен өте тығыз байланыстылығы көрініп тұрады. Оның үстіне сөзді дұрыс және түсініп оқу үшін мәтінді белгілі бір қарқынмен оқу қажет. Олай етпеген жағдайда мәтінді оқушы да, оны тыңдаушы да ештеңе түсінбейді.

Өз тәжірибеде оқу жылдамдығын арттыруда қолданып жүрген тәсілдермен бөліскім келеді. 1.2-3-сыныптарда жылдам мәнерлеп оқуда оқушылар бірінің қатесін екіншісіне тапқызу тәсілі өте тиімді.

2.Таспаға жазылап алынған көркем сөзді тыңдату, кейде жақсы мәнерлеп оқылған мен нашар оқылған мәтінді қатар жазып алып салыстырту

3. Әңгіме, ертегі, мысалдарды рөлге бөліп оқыту;

4. «5 минуттық оқу» Мәтінді бірнеше бөлікке бөліп, балаға 5 минуттан оқыту. Алдымен бала мәтіннің бір бөлігін оқып, мазмұнын айтады. Содан кейін үзіліс жасайды. Біраз тыныққаннан кейін мәтінді ары қарай жалғастырады.

Мен сыныптағы оқу темпі нашар бала болса немесе мәтінді оқығысы келмейтін баламен былай жұмыс жасаймын: Бұл кезде мәтінді үзіп-үзіп оқытамын. Балаға суретті кітапшаларды ұсынамын. Сол кітапшадағы мәтіннен 1-2 жолын ғана оқытып, суреттің аттарын ататып, сол суретті қағазға салдырамын. Сонда бала сәл демалады. Сосын одан әрі тағы оқыта бастаймын.

Осы бағытта өз тәжірибемдегі әдіс-тәсілдерді ұсынамын.

1. «Ызындап оқу». Бұл барлық оқушы бір мезгілде, бір-біріне бөгет жасамас үшін жартылай дауыспен оқу. Әркім өз жылдамдығымен, біреулері тез оқыса, енді бірі баяу оқиды. Ызындап оқуды сабақтың кез келген кезеңінде жүргізе беруге болады. Математика сабағындағы есептің немесе кейбір тапсырмалардың мазмұнын түсіну үшін оқудың осы түрін пайдалану өте тиімді.

2. «Үзінділермен оқу». Егер бала оқуды ұнатпаса, онда осы оқу түрін пайдалануға болады. Бұндай жағдайда балаға 1-2 жолдық үзінді оқуды ұсыну керек. Біраз демалып, содан соң оқу қайта жалғасады.

3. «Көру диктанттарын жаздырту». Мысалы, оқушы 6-8 сөзден тұратын сөйлемді оқиды. Үшінші-төртінші сөздерді оқуға келгенде алғашқы бірінші сөзді ұмытып қалады. Соның әсерінен оқушы сөйлемнің мағынасын түсіне алмайды.

Жұмыстың жүргізілу тәртібі: Тақтаға 6 сөйлемнен тұратын слайд көрсетіледі. 1 минутқа тұрады. Балалар диктантты жазуға дайын болған кезде, бірінші сөйлемді ашамыз. Бала сөйлемді оқып еске сақтайды. (Арнайы көрсетілім уақыты беріледі) Берілген уақыт аяқталысымен мұғалім тақтадағы жазуды өшіреді. Оқушылар дәптерлеріне есте сақтағандарын жазады. Осылайша келесі сөйлемдер ашылып отырылады. Алғашқыда 6 сөйлемді жинақты 2 күн, үш рет қайталатып жаздыруға болады. Әр диктантты жүргізуге 5-8 минут уақыт жұмсалады.

4. «Бірнеше дүркін оқу». Бұлар: а) *бірнеше дүркін оқу*, ә) *жаңылтпаш қарқынымен оқу*, б) *мәтіннің таныс емес бөлігіне өте отырып, мәнерлеп оқу*. Жаттығулардың барлығы да ұжым болып жүргізіледі. Оқушылардың барлығы бір уақытта жартылай дауыспен оқиды.

«Бірнеше дүркін оқу» жаттығу мұғалім оқушылардың барлығына бір минутта оқып шығуды ұсынады. Әрбір оқушы өзінің бір минут ішінде оқыған сөзін белгілейді. Әр оқушының оқу қарқыны әр түрлі екені ескерілуі тиіс. Сондықтан көлемі бірдей үзінділерді ұсынуға болмайды. Алайда бір үзіндіні үш реттен артық оқуға болмайды. Жаңылтпаш қарқынымен оқу кезінде оқудың мәнерлілігіне көңіл аударылмайды. Бұл жаттығу артикуляцияны дамытуға арналған. Жаттығу 30 секундтан аспайды.

«Мәтінді қайта оқыңдар» бірақ асықпай әдемі, мәнерлі оқуға тырысыңдар. Балалар мәтіннің өздеріне таныс бөлігін соңына дейін оқиды, мұғалім оларды тоқтатпайды. Сөйтіп, олар мәтіннің таныс емес бөлігіне өтеді.

Ойын жаттығулары

Ойын жаттығулар оқушылардың психологиялық қобалжуын басуға көмектеседі.

1. Сөйлемді теріс оқу.

Сөйлемнің соңғы сөзі бірінші, оның алдындағы сөзі екінші, осылайша жалғасып барып оқылады. Бұл баланың қалыптасқан оқу дағдысын өзгертеді, көз нәзік қозғалысын дамытады және келесі жаттығуға дайындық болады. Күзде жапырақтар сарғайып, жерге түседі. Түседі жерге сарғайып жапырақтар күзде.

2. Сөзді теріс оқу.

Сөздің соңғы әрпінен бастап оңнан солға қарай оқиды. Әрбір әріпке тоқталып, дыбыстардың күтпеген жағдайдағы үйлесімділігіне назар аударады. Көз зердесі қалыптасады. Теріс оқығандағы сөздердің мағанасыздығына көздері жетеді. Қалам-малақ

3. Сөзді тура және кері оқу.

Сөйлемдегі бір сөзді тура, екінші сөзді теріс, үшінші сөзді тура, төртінші сөзді теріс оқиды. Бұл баланың бір уақытта әртүрлі жағдайдағы зейінін, тілдік қозғалыс жүйесін дамытады. Осы жаттығу баланың өзіне деген сенімін қалыптастырады.

4. Сөздің екінші жартысын оқу.

Сөздерді буынға бөліп, тек екінші бөлігін оқыту. Мысалы, мек-теп, жаң-быр. Сөздің соңғы буынын оқымай кететін балалар өз қателігін түсінеді.

5. «Жасырын сөзді» оқу.

Топшамаға жазылған кез келген сөздің үстінен сурет салып немесе сызықтармен жасырып қойып, оқушыларға қандай сөз екенін тапқызу. Бұл жаттығу әріптердің жазылуын есте сақтауға мүмкіндік береді. Мидың сол жақ бөлігінің қызметін жақсартады. Балалардың қызығушылығын арттыру үшін «Бұл тапсырманы қатігез сиқыршы сиқырлаған екен. Енді сонын сиқырын

жою керек деп қызықтыру керек.

6. Бір-бірінің үстіне жазылған сөздерді оқу.

Топшамада жазылған сөздің үстінен бір сөзді жазып, сөздерді тауып оқыту. (Қатты дауыл) Келесіде бір-бірінің үстіне жазылған сөздердің саны көбейеді.

7. Төменгі бөлігі жабылған сөздерді оқу.

Сөйлемнің төменгі бөлігін ақ қағазбен жауып, үстіңгі бөлігін оқыту. Әріптердің жазылуын есте сақтайды, логикалық ойлауы мен қиялы дамиды.

8. Жоғары бөлігі жабылған сөздерді оқу.

Сөйлемнің жоғарғы бөлігін ақ қағазбен жауып, төменгі бөлігін оқыту. Бұл жаттығу кезінде балалар тек сол сөзді ғана емес келесі ашық тұрған жолдағы сөзді де тез оқып алуға тырысады. Баланың іштей оқу дағдысы және тез оқу жылдамдығы артады. Сөздік логикалық есте сақтау қабілетін дамытады. Іштей оқу: жылдам оқу, есте сақтау.

9. Сөздерді топқа бөлу классификациясы

Әр балаға 8-16 топшамадан үлестіріледі. Әр топшамада 1 сөзден жазылған. Сөздерді мағынасына қарай топқа бөледі. Мысалы: оқу құралдары, еңбек құралдары. Бұл тапсырманы орындағанда бала тек оқымайды, сөздің мағынасын түсінеді. Бала оқып отырмын деп емес, тапсырманы орындап отырмын деп ойлайды. Қате жіберіп қоямын деп қорқатын балалардың қобалжуы бәсеңдейді. Соған қарамастан бала әрі оқиды, әрі тапсырманы орындайды.

10. Сөздерді мағынасыз сөздерден бөліп алу.

Балаға 20-30 сөз жазылған топшама беріледі. Біреулерінде мағыналы сөздер (оқушы, жақсылық), біреулерінде мағынасыз сөздер (орсма, қытар) жазылады. Балалар мағыналы сөздерді бір бөлек, мағынасыз сөздерді бір бөлек топтайды. Балалардың есінде сөздердің жазылуы жақсы сақталады және мағынасын түсінуге дағдыланады.

Сөздің түйіндісі, дайындық жаттығуларының ұзақтығы емес, жиілігі маңызды. Біз күнделікті мынадай жәйттерді жиі естиміз: «Мына ертегіні оқы, оқып болмайынша, ойнауға бармайсың...». Баласының - оқу шапшаңдығының төмен екенін біле тұра, анасы күрделі педагогикалық қате жібереді. Сондықтан үйдегі дайындық әр 5 минут сайын шағын абзацты оқып, мазмұнын айтып берумен аяқталады. Бір - екі сағаттан соң тағы 5 минут оқиды. Ұйықтар алдында тағы бір рет оқиды. Бұндай дайындық бір отырғанда бір жарым-екі сағаттан оқуға қарағанда әлдеқайда тиімді.

Шанбаева Айну́р Ералиевна
Түркістан облысы, Арыс қаласы
17 колледж МКҚК
Қазақстан тарихы пәні

Алаштың бес арысы

Еліміз егемендік алып, тәуелсіз заманға қадам басқанына міне, биыл 31 жыл толады. Дегенмен де, азаттықтың ақ таңың аңсап, елім, жерім деп жан кешкен азаматтарымыздың есімін ұмытпай, олардың ерлігі мен ерен еңбегін жас ұрпаққа жеткізу біздің міндетіміз болмақ.

«Ей, тәкаппар дүние!

Маған да бір қарашы.

Танисың ба, сен, мені?

Мен – қазақтың баласы!», - деп Қасым ақын жырлағандай Тәуелсіздікпен бірге қазақ қоғамы сан ғасырлар бойғы бодандықтың да түнегінен оянды. Сұрапыл жылдардың әділетсіздігіне ілініп, жазықсыз оқ кешкен талай ақын-жазушыларымыз, соғыс жылдары жанын қиған батырлар мен 1986 жылы ел азаттығы үшін алаңға шығып, қасқая тұрып күресе білген жастардың аңсаған бейбіт заманы орнап, халқымыз тәуелсіз күн кешуде.

1920-1930 жылдар қазақ халқының тарихындағы қиын кезеңдердің бірі еді. «Қараңғы қазақ көгіне, Өрмелеп шығып күн болам!», - деп ұлы ақын Торайғыров толғанғандай сол заманда қазақ қоғамының көзін ашып, оқу-білімге шақырып, балалардың сауатын ашу жолында Алаш ардақтылары аянбай тер төкті. Алаш қайраткерлерін қоғамымызда «Үш бәйтерек», «Бес арыс» деп атап, ерекше құрметпен еске алады. Сондай жанкешті ерлігі мен артынан қалдырған мол мұрасы бүгінгі ұрпақ үшін үлкен жеміс болып, білім-ғылым жолында азық болуда.

Өзінің санаулы ғана ғұмырын қазақ халқының болашағы үшін, дамуы мен өркендеуі үшін жұмсаған қазақтың ұлы ағартушысы – Ахмет Байтұрсынұлы. Ұлтының игілігі үшін «Қазақ» газетін ұйымдастырған ұлы ағартушы 1873-1937 жылдары өмір сүрді. Ахмет өз ойын халыққа әңгімелерімен, мақала, өлеңдерімен жеткізіп отырған болатын. Қоғам өміріндегі орын алып жатқан жаңалықтарды «Қазақ» газеті арқылы ел-жұртқа жеткізуге атсалысты. «Халықты ағарту балаларды мектепте оқытудан басталады және мұны арнайы білімі бар адамдарға тапсырған жөн, себебі, жеткіншек ұрпақтың өз халқының өткені туралы білуімен ұлттың болашағы тікелей байланысты» деген ойы арқылы ол балалардың медреседе оқытудың маңыздылығын көрсетті. Ахаң еңбектерінің ішінде өз дәуірін ашық және айқын сынай білген еңбегі «Маса» атты жинағы еді. Ол 1911 жылы жарық көрді. Халқының тағдырына алаңдап, кедейлік пен бақытсыздықтың себептерін іздеді. Халықтың еріншек, қорқақ және жәйбарақат болмауын ескертіп, өз өлеңдерінде әрдайым сол тақырыптарды қозғап, оқу-білімге, еңбекке шақырып отырған болатын. Ол өзінің сол сөздерін маса ызыңына теңеп, халықты ұйықтап жатқан шырт ұйқысынан оятқысы келді. Мысалы, Ахаңның мына бір өлең жолдары бұл сөздерімізге айқын дәлел болары анық:

«Бұл неткен жұрт ұйқышыл?!

Болсын кедей, болсын бай,

Жатыр бейқам, жым-жырт жай».

Ал, халқы қалғып-мүлгіп ұйқыдан бас көтере сап, өзара шен-шекпенге таласып, өзгелерге жем болып жатқанына күйінішін білдіріп, ондай кездерде:

«Шығармай, бір жеңнен қол, бір жерден сөз,

Алалық алты бақан дертпен кірдік;

...Жат жақты жаратқанға көз еттіріп,

Жақынмен араздастық, иттей үрдік», - деп ащы күйінішін білдірген еді. Ахмет аз ғана уақыт ішінде адамзаттың ата жауына айналған надандықпен күресу үшін қазақ зиялыларының басын қосып, тарихи жеңіс жасады. Оның ол ісі нәтижелі болды. Ахметтің бастап кеткен ұранын оның ізбасарлары да жалғап, қазақты ұйқыдан ояту жолында қару етіп пайдаланды.

«Оян, қазақ!» еңбегінің авторы Міржақып Дулатов та бес арыстың бірі еді. Ол да еңбектерінің бірі – тұңғыш қазақ романы «Бақытсыз Жамал». Басты мәселе – қарапайым қазақ әйелінің тағдыры. Автор қалың малға зат ретінде сатылған Жамал арқылы қазақ халқының шынайы тұрмысын, қоғамның күрделі мәселелерін суреттейді. Міржақып та Ахметтей халқының жай-күйіне алаңдап, тығырықтан шығудың жолын іздейді. «Оян, қазақ!» жинағында халқының бір

түкпірде ұйықтамай, бейқамдықты қойып, оянатын, көзін ашатын сәттің келгенін мынадай өлең жолдары арқылы жеткізеді:

«Көзінді аш, оян, қазақ, көтер басты,
Өткізбей қараңғыда бекер жасты.
Жер кетті, дін нашарлап, хал харап боп,
Қазағым, енді жату жарамас-ты».

1893-1938 жылдары өмір сүрген Мағжан Жұмабаевтың өзі де, өлеңдері де қиын-қыстау заманның тауқыметін көп кешкен. Мағжанның да арманы – халқының өсіп-өркендеуі, сауатсыздықтан арылып, көзі ашық қоғамды құру еді. Мағжанның шығармаларында жақсылық пен жамандық, әділдік пен әділетсіздік, еңбек, білім тақырыптары қозғалған. Мағжанның өлеңдері арқылы ол адамды табиғаттың бір туындысы ретінде қабылдайтынын көреміз. Ол өзінің «Мағжан От» деген өлеңі арқылы табиғатсыз адам жоқ екенін, онсыз адам күні қараң болатынын, ал адам болса табиғатты өзіне бағындырғысы келетіні жайлы меңзейді. Мағжанның «Мен жастарға сенемін» өлеңі жастарға рух беріп, жігерін тасытады. Алаш рухын көтеруді мақсат еткен Мағжан өлеңінде былай дейді:

«Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты
Қырандай күшті қанатты,
Мен жастарға сенемін.
Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар.
Жаннан қымбат оларға ар,
Мен жастарға сенемін», - деп халықты жігерлендіріп, оларға рух беріп, сенім білдіреді.

XX ғасырдың басында ағартушылық философияға негізделген ізденістерін жан-жақты таныта білген Алаш ардақтыларының бірі – Жүсіпбек Аймауытов. Оның шығармашылығы ұлт өмірінде болған үлкен төңкеріспен тұспа-тұс келеді. Ағартушылық жолында тек ізденіп қана қоймай, оны жүзеге асырудың жолы мен әдістерін зерттеп, оны сол замандағы әдеби шығармалары арқылы қоғамға жеткізуге тырысты. Оның шығармаларының негізгі идеясы адам бойындағы жақсылық пен жамандық қасиетіне негізделіп жазылды. Мақсаты – өркениетті қоғам құрып, игі қасиеттерді адам бойына сіңіруге үлес қосу еді. Жүсіпбектің арнайы философиялық шығармалары болмаса да, роман, повесть, пьеса, сыни мақалалары мен көтерген мәселелерінің түбінде терең философия мен жатты. Ол оны кейіпкерлерінің жүріс-тұрысы, ойлауы мен әрекеті, өмірі арқылы шебер жеткізе білген. Жүсіпбектің «Тәрбие» атты мақаласында адамның хайуаннан артықшылығын жаза отырып, адам бойындағы жақсы да, жаман қасиеттердің барлығы тәрбие арқылы беріледі деп қорытындылайды. Яғни, ұнамсыз қылық – тәрбиенің кемдігінен болатын негізге алады. Шығармаларындағы негізгі идея – адам еркіндігі. Ол сол замандағы халықтың мешеулігін сынап, қараңғылықтан бас көтеруге, оқу-білімге ұмтылуға, өнер жолына түсуге үгіттейді. Жүсіпбек те қоғамдағы әйел мәселесіне бейжай қарамаған, өз шығармаларында әйел мәселесін жан-жақты көтере білген. Аймауытов та өз замандастарындай елінің мүддесін бәрінен де жоғары қойып, өмірінің соңғы күндеріне дейін өз көзқарастары үшін батыл күресе білді.

1858-1931 жылдары өмір сүрген Шәкәрім Құдайбердіұлы да бес арысымыздың бірі еді. Шәкәрімнің әкесі 37 жасында дүниеден озғаннан кейін, атасы Құнанбайдың тәрбиесінде болған. «Мұтылғанның өмірі» атты өлеңінде бес жасында ауыл молдасынан сабақ ала бастағандығы жайлы жазады. Шәкәрім Құдайбердіұлының есімі 1988 жылы ресми ақталып, оның өшпес мұрасы халқына қайта оралады. Шәкәрімді философ, тарихы және ойшыл ретінде танытатын туындылары: «Үш анық», «Мұсылмандық шарты», «Жолсыз жаза» және тағы да көптеген шығармалары.

Шәкәрім де халықты өркениетті, мәдениетті елдер қатарына қосамын деп талпынды. Ол азаматтық өтеудің басты шарты – туған елдің бүкіл тарихи, мәдени құндылықтарын жоғалтпай, оларды заман талабына сай қолдану деп санады. Ол үшін қасиетті, киелі ұғымдар – Тәңір, Нұр, Күн және Табиғат еді.

Алаш арыстары халқының азаттығы үшін, бостандығы мен еркіндігі үшін ғұмырының соңына дейін күресе білді. Қазақ зиялыларының мақсат еткен мұрасы мен ізгі армандары орындалып, қазақ үшін азаттықтың туы желбіреп, бейбіт күн орнады. Тәуелсіздігіміз бен еркіндігіміз үшін күресіп, еңбек еткен ел ерендерін ұмытпай, ұлықтау біздің және келер ұрпақтың басты міндеті.

Бекбаева Маржан Мұсабекқызы
Қарағанды облысы Теміртау қаласы
Қарағанды облысы, КГУ «Гимназия №1»
Бастауыш сынып мұғалімі

АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ

Ағылшын тілі Қазақстанның болашағы үшін

Қазіргі замандағы жаһандық тілдің бірі – ағылшын тілі. Әлемнің көптеген елі ағылшын тілін біледі. Ақпараттардың зор ағымы да осы тілде. Күн сайын қарқындап дамып келе жатқан қоғамда көп тіл білудің маңызы өте зор. Тарихтан білсек, қазақ елінің ұлы тұлғалардың көбі көптеген тілдерді еркін меңгергендігін байқауға болады. Солардың бірі әлемнің "екінші ұстазы" атанып жүрген- Әбу Насыр Әл Фараби 70-ке жуық тіл білген екен. Міне, осы қазіргі жаһандану заманында дамудың даңғыл жолына түсу үшін ағылшын тілінің шоқтығы биік тұр.

Қазақстанның ана тілі – қазақ тілі, орыс тілі – ұлтаралық тіл, халықаралық тіл ағылшын тілі болып табылады. Ағылшын тілі қазіргі таңда халықаралық қарым-қатынас тілі және дүние жүзіне кең таралған тіл болып танылады. Біз қай жерде жүрсекте ағылшын тілін естейміз. Бұл тіл қазіргі заманғы бүкіл адамзатқа жаһандық болып табылады. Адамдарға бір-бірін біріктіру үшін ортақ тіл болуы маңызды. Әлемде көптеген тілдер бар, көп адамдар қытай, ағылшын, қазақ, орыс т.б. тілдерінде сөйлейді. Бірақ осы барлық қолданыстағы тілдердің ішіндегі ең көп қолданыстағы тіл – ағылшын тілі. Бұл тіл бизнес, ғылым және спорт тұрғысынан пайдалы тіл болып табылады.

Тәуелсіздік алғанға дейін Қазақстанда ағылшын тілін басымдылығы 10 есе өскен. Демек, ағылшын тілін білмей заман талабымен лайықты бәскеге қабілетті тұлға қалыптастыра алмаймыз. Яғни ағылшын тілін үйренуден біз мәңгірттенбейміз. Ағылшын тілін үйрну қазақ тіліне ешқандай кедергі келтірмейді. Тек соны түсінуіміз керекпіз. Себебі, ағылшын тілі қазақ тілімен бәсекелес тіл емес.

Қазақстанда ағылшын тілін дамыту дұрыс жолға қойылған. Қазір заманауи мектептерд ағылшын тілі пәні міндетті пән ретінде оқытылып жүр.

Елімізде арнайы ағылшын тілін оқытатын орталықтар баршылық. Бірақ мұндай оқу орталықтар көп болғанымен ақылы түрде оқытады. Бірақ, уақыт өткен сайын бағдарламаларды меңгеру, дамыту деңгейлері өсіп келеді. Қазақстанда жоғары оқу орындарында ағылшын тілі тереңдетіліп оқытылады. Олар: «Қазақ-Британ техникалық университеті», «Назарбаев Университеті», «Еуразия Ұлттық университеттері», «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» және ҚазҰУ-де т.б. Ағылшын тілін білу сән емес, заман талабы. Ағылшын тілін үйрнудің ешқандай зияны жоқ керсінше, пайдасы көп.

Яғни, ағылшын тілін білу жаңа әлемнің есігін ашып береді. Сіздерге ағылшын тілді жетік білудің артықшылықтарымен бөлісемін.

1. Ағылшын тілдгі әндрді түсіну
2. Шет елдерге саяхаттауға мүмкіндіктер туады
3. Жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туындайды.
4. Шетелдік интернет – дүкендердің тұтынушысы болу.

Ағылшын тілін тез меңгеріп алсаңыз, саяхаттау барысында сіз ойыңыздағыны тез түсіндіріп, мейрамханада еркін тамақтана аласыз. Өзге елден келген туристтермен сөйлесіп, әлем мәдениетін терең меңгере түсесіз.

Қорыта айтқанда, Қазақстан азаматтарының, яғни, біздің парызымыз – «өзге тілдің бәрін біл, өз тілінді құрметте» дегендей, мемлекеттік тілді меңгеріп қана қоймай, ағылшын тілін де білу деп ойлаймын. Сонымен, қазір тілдердің үштұғырлылығы – уақыт талабы. Үш тілді білу жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашады. «Үш тұғырлы тіл» идеясы – жарқын болашақтың кепілі. Ағылшын тілі – Қазақстан Республикасының дамуын жеделдетіп, дамыған 30 елдің қатарына қосылып, мәңгілік ел болу жолындағы ізгіліктің жолы! Ағылшын тілі бүгіннің ғана емес, жарқын болашақтың тілі. «Ағылшын тілі бізге әлемдік аренаға шығу үшін қажет.

Бүгінгі жаһандану заманында көп тіл білетін адамның қоғамдағы алар орны да ерекше. Өзге тілді үйрену, оны жетік меңгеру – бұл ең алдымен халықаралық қатынастар кезінде айрықша рөл атқаратыны баршамызға аян. Үш тілді білу жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашады. «Үш тұғырлы тіл» идеясы – жарқын болашақтың кепілі.

Малтабарова Лаззат Бегайдаровна
Алматы қаласы Күләш Байсейітова атындағы
дарынды балаларға арналған республикалық
мамандандырылған музыкалық
орта мектеп-интернаты
Қазақ тілі мен әдебиеті

Тіл-ұлттың аса ұлы игілігі

Халық қаһарманы Бауыржан Момышұлының «Тіл дегеніміз – қай халықтың болмасын кешегі, бүгінгі ғана тағдыры емес, бүрсігүнгі де тағдыры» деген тағылымы ойға оралады. Тіл – халықтың жаны, сәні, тұтастай кескін келбеті. Ал ұлттың болашағы – оның ана тілі. Әр ұлттың тілі – сол ұлттың бақыты мен тірегі. Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаев халықтың болашағы туралы тереңнен ой толғай отырып, «Мемлекеттің ең басты дүниесі тек қана байлық емес, сонымен қатар ана тіліміздің болашағы» деген болатын. Осы маңызды мәселені жүзеге асыру жолында еліміздің әрбір азаматы, әрбір мемлекеттік мекеме мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру, оның қолданыс аясын кеңейту жолында атсалысуға міндетті. Қазақ тілі әлемдегі ең бай да әдемі тілдердің бірі. Оны тек қазақ қана емес, тілімізді зерттеген әлем ғалымдары да мойындап кеткен. Атап айтар болсақ неміс жерінде туып, бар өмірін Ресейде өткізген шығыстанушы В.Радлов: «Қазақтардың тілі жатық та шешен, әрі өткір, көбіне іліп-қағып сұрақпен жауап беруге келгенде тан қалдырарлықтай оралымды.. Қазақтардың кез келгені тіпті сауатсыздарының өзі, ана тілінде Еуропада байқап жүргеніміздей тек француздар мен орыстардың дәрежесінде сөйлейді,-десе, тағы бір батыстық ғалым П. Милиоранский- Қазақ тілін зерттеушілердің барлығы да бір ауыздан ең бай, ең таза түркі тілдердің бірі етіп таниды,-деп тілімізге деген танданысын жасырмады.

Алаш азаматтары қазақ ғылымының төлбасы әрі арналы саласы ретінде ең алғаш болып тілтану ғылымының іргетасын қалады. Оның себебіне үңілсек, Алаш қайраткерлерінің барлық ұлттық ерекшеліктердің ішінен халықтың болмысын, өткені мен бүгінін танытарлық тіл сияқты ең көрнекті құбылысты таңдауы аса қисынды еді. Осы тұрғыдан келгенде, Аханның тіл саласындағы еңбектері, кейінірек жазылған Халел Досмұхамедұлының, Телжан Шонанұлының, Елдес Омарұлының еңбектері алдымен оқытуға, білім беруге арналған дүниелер болатын. Айталық, Ахмет Байтұрсынұлының «Оқу құралы», «Тіл құралы», Телжан Шонанұлының, Елдес Омарұлының оқу-әдістемелік мақалалары осыны аңғартады. Әсіресе, тіліміздің жазу үлгісінің, емлесінің қалыптасуындағы Алаш зиялыларының орны ерекше.

Тіл- ұлттың аса ұлы игілігі, әрі оның ажырағысыз белгісі. Қандай да бір халықтың болмысы, өркениеттілігі, саналылығы, кең мағынасында сауаттылығы соның тіл мәдениетімен, тілдің қолданыс ауқымдылығының кеңдігімен өлшенеді. Еліміз егемендік алып, ана тіліміз мемлекеттік мәртебеге ие болып, қолданыс өрісі кеңейді. Белгілі бір тілдің мемлекеттік мәртебеге ие болуы ондай міндет емес себебі ол тіл сол мемлекет иесі болып отырған халықтың мүддесінен шығып, барлық саладағы мұқтаждықты өтей алатын дәрежеде болуы шарт. Яғни ол өнер, әдебиет, мәдениетте, баспасөз, дипломатиялық қарым-қатынас, ғылым, өндіріс, ресми іс-қағаздар т.б. салаларға дейін қызмет ететін қоғамның қажетті құралына айналуы қажет.

Мемлекеттік тіл мемлекеттік маңызды мәселе болғандықтан, ол азаматтық, патриотизм, мәдени тұтастық сияқты ұғымдармен тығыз байланысты. Сонымен бірге, мемлекеттік тіл - мемлекеттің бет-бейнесі, Туы, Елтаңбасы, Гимні сияқты рәмізі болып табылады. Азаматтық патриотизм мен Отанға деген сүйіспеншіліктің негізі бола отырып, ел азаматтарын біріктіретін күш. Тіл- елдің мәдениетін қалыптастыратын ұйытқы, ұлттық бірліктің негізі, адамның рухани және имандылық қасиеттерінің басты факторы.

Тіл білу халықты, оның тарихын, тұрмысы мен әдеп-ғұрпын және салт- дәстүрлерін терең тануға жол ашады. Басқаларға ұлттық мемлекет ретінде танылғымыз келсе, біз ең алдымен қасиетті ана тілімізді сақтауымыз керек. Тілі жоғалған күні ұлттың өзі де жоғалатыны белгілі. Тілін жоғалтып, артынан өздері ұлт ретінде құрып кеткен халықтар қаншама.

Біздің тіліміз ең көне, тамыры тіптен тереңде жатқан тілдердің бірі. Мыңдаған жылдық тарихы бар сол тілді қайта жаңарту, оның қолдану аясын кеңейту, жүздеген жылдар бойы отаршылдықтың әсерінен бағы ашылмай келе жатқан қасиетті тілімізді отбасы-ошақ қасынан төрге шығару біздің, яғни қазақ тілі пәні мұғалімдерінің алдында тұрған үлкен міндет деп білемін.

Турдалиева Мадина Серикбаевна
Туркестанская область, Казыгуртский район, село
Казыгурт
Специализированная школа-интернат "Дарын"
Русский язык и литература

Оқушылардың өз бетінше әрекет етуі- жан-жақты дамудың алғышарты

Бала білімді тәжірибе арқылы өздігінен алуы керек...

А. Байтұрсынов

Дүниеде мыңдаған мамандық түрі бар. Солардың барлығы адам үшін, адамзаттың өсіп-өнуі үшін керек. Сол мамандықтардың ішінде адамды тәрбиелеу — ең жауаптысы. Осы мамандық туралы Ы. Алтынсарин «Ұстаз — мектептің жүрегі» деп текке айтпаса керек. Бұған лайық болу — үлкен абырой, басты борышым деп санаймын. Бойына — қуат, жүрегіне — жарық жігер беріп, өрге сүйрейтін де, жанына — азық, өміріне — өзек боп төрге сүйрейтін де осы ұстаздық қасиет.

Үкіметтің 2030 жылға жасаған жоспарында балаларды сауатты етіп шығаруға барынша көңіл бөлінген. Болашақта еліміздің мәртебесін көкке көтеріп, экономикасы мен ішкі және сыртқы саясатын дамытатын да бүгінгі жас ұрпақ. Жан-жақты сауатты жеке адамның дамуы үшін теориялық білімді тәжірибеде тиімді пайдаланумен үйлестіру үшін кең мүмкіндіктер берілуде. Бұл тұрғыда бастауыштың негізгі міндеті — бала қабілетін ашып, дамыту, оқуға деген іскерлігі мен ықыласын қалыптастыру.

Соңғы жылдардың ішінде мектепте жаңа технологияларды кеңінен қолдану орын алып отыр. Қазіргі оқыту үрдісінің мақсаты оқушыны жан-жақты қалыптасқан, бәсекелестікке бейім жеке тұлға тәрбиелеу. Әрине, мен де өз тәжірибеде әртүрлі жаңа технологиялардың элементтерін қолданамын. Бірақ оқушыларды білімді игеруге біраз проблемалар туындайды.

Солардың ішінде: оқыту процесінде өздігінен жұмыс орындаулары төменгі деңгейде; берілген тапсырманы дұрыс қабылдамау; берілген тапсырманы толық жүйелі түрде орындамау; алынған білімдерін басқа салаларда қолдана алмауы; Жоғарыда аталған жағдаяттарды ескеріп, мұндай жұмыстарды іске асыру үшін оқушыларды өз бетінше ойлана білуге дағдыландыру, ой түюге, қорытындылар жасай білуге машықтандыру, өздігінен жұмыс жүргізу қабілеттерін дамыту — қазіргі кезеңде оқыту процесіндегі ең өзекті мәселеге айналдыруды дұрыс көрдім. Тірнектеп жинаған тәжірибемен алмасқым келеді.

Қазіргі заманғы педагогикалық ой-тұжырымда оқушының жеке тұлғалық күшін дамыту, білімді өздігінен табу, оның шығармашылық мүмкіндігінің дамуы басты рөл атқарып отыр. Олай болса, жаңа технологиялар мен ақпарат көзі компьютерді енгізе отырып, алдыма келесі мақсат қойған едім: Әр оқушыға оның мүмкіндіктерін ашып көрсету; Әр оқушының ынтасын, белсенділігін дамытып, білім сапасын арттыру. Өз бетімен дами алатын оқушыларды тәрбиелеу; Өз бетімен жұмыс жүргізе алатын оқушыларды орта буын мектепке шығару;

Оқу үрдісінде оқушының өз бетімен жұмыс істеуге қызықтыратын келесі ұйымдастыру формаларды қолданамын:

1. Сабақ үстінде — жаппай ынтымақтастық;
2. Сабақтан тыс — топтық, ұжымдық;
3. Сабақта, сабақтан тыс жұмыста — жұптық тапсырмалар;
4. Жеке жұмыс — жоспар бойынша дарынды балалармен жұмыс;

Оқушының өздігінен жұмыс істеуге дағдыларын қалыптастыруда алғашқыда оқулықтағы кейбір жаттығулар негіз болады. Мысалы:

- Қазақ тілі. Сызба бойынша сөйлем құрастыр.
- Математика. Кері есептер құрастыр. т/б.

Осындай жұмыстарды іске асыруда, оқуға қызығушылығын арттыру мақсатында көптеген әдіс — тәсілдер бірыңғай болмай, алмасып келіп отыруы керек. Бір типті жұмыстар баланы жалықтырып жібереді. Тек қана шығарма немесе мазмұндама ала берсең, бала дұрыс нәтиже де бермейді; немесе, математика сабағында мысал орындата берсең, есеп шығаруға қызығушылығын оята алмасаң, бала бойында өз бетімен жұмыс түгілі міндетті деңгейді де ұғындыру қиынға созады. Өздігінен оқушының орындайтын тапсырмалардың түрлері:

- бақылап белгілеу;
- үлгіге қарап орындау;
- құрастыру;
- сәйкестендіру;
- үйлестіру;
- түрлендіру;
- ВЕНН диаграммасымен салыстыру;
- Жоба бойынша жұмыс істеу; т/б.

Осы әдіс — тәсілдерді алмастырсақ, баланың пәнге, оқуға қызығушылығын оятып, қабілеттерін ұштап отырсақ, өз бетімен ізденуге талпыныс пайда болады. Осындай игі жұмыстардың арқасында баланың өздігінен іздену, жұмыс істеуге талпыныстары күшейе түседі де, бойында белгілі бір қасиеттер пайда болады: іс жүзінде білімін қолданып көру; өз ойын жүйелеп жеткізу; талас, пікірталас, ой талас;

Содан соң, оқушыны аса қызықтыратын, қалауы мол әдіс — тәсілдерді жиі қайталау керек. Кейде балалар өздері сұраныс тудыратын кездері болады. Оған, әрине, келісу керек.

Өз сабақтарымда өз бетімен дами алатын, әртүрлі өмірдің қиындықтарына төзе білетін, белсенді, білімді оқушы тәрбиелеу мақсатымен көптеген әдіс — тәсілдерді қолданудамын. Ойын «Теңге алу»

Карточкалар еденде шашулы жатыр. Қатысушылар белгі берілгеннен кейін оларды алып, тез және дұрыс шығаруға тырысады.

Әдебиеттік	оқу,	білімді	тексеру.
Ойын «Жалғасын тап»			

Мұғалім мақал-мәтелдің басын айтады, оқушылар жалғасын карточкалардан табады. Оқушыларды топтарға бөліп, жарыс та өткізуге болады.

Ойын баланың алдынан өмірдің есігін ашып, оның шығармашылық қабілеттерін оятып, бүкіл өміріне ұштаса береді. Сонымен қатар ойын — тынысы кең, алысқа меңзейтін, ойдан-ойға жетелейтін, адамға қиялы мен қанат бітіретін осындай ғажайып нәрсе, ақыл-ой жетекшісі, денсаулық кепілі, өмір тынысы демекпін.

5. Қазіргі кезде оқушылардың білімін тексеруге тест әдісі барлық пәндер бойынша қолданып жүр. Тест арқылы оқушы сұрақтың жауабын нақты білетін болады. Оқушылардың білім дәрежесін, жас ерекшеліктерін ескеріп, тесттерді өзін әзірлеймін. Тесттердің бірнеше түрін өз тәжірибемде қолданамын. (Дұрыс жауап таңдау тесті, сәйкестендіру тесті, қысқа мерзімдік тест, салыстыру тест);

6. Пәнге қызықтыра отырып, білім қорын кеңейту үшін мұғалім шеберлігі, шығармашылығы керек. Бұған басқасымен бірге оқушылардың топтық жұмыстарын ұйымдастыру кіреді. Оқушылардың оқу әрекетін ұйымдастыру қалпының бірі осы топтық жұмыстың ерекшелігі: тәрбиелік мақсаттары іске асырылады, оқушыларды жауапкершілікке, бір-біріне көмек көрсетуге үйретеді; танымдық мақсаттары іске асырылады, оқушылардың еңбек өнімділігін көтереді, танымдық белсенділігі дамиды; өзара қарым-қатынастары қалыптасады; өзін-өзі, басқаларды бағалауда әділдік нығаяды;

Өз тәжірибемде қалай осы жұмысты ұйымдастыратынымды сабақ үзінділерінде көрсетейін:

Дүниетану «Өсімдіктерді қорғау керек».

I топ: сурет салу арқылы тақырыпты көрсетеді.

II топ: өлең құрастырып тақырыпты ашады.

III топ: ойтолғау арқылы дәлелдейді.

Әдебиеттік оқу, А. Сияевский «Құстар ынтымағы»

I топ: Бозторғайға сипаттама беру.

II топ: Кекілікке сипаттама беру.

7. Өз тәжірибемде оқушылардың жазбаша тілін дамытуға, білім сапасын көтеру үшін жазба жұмыстарын көбірек пайдаланамын. Мазмұндама, шығармадан басқа ойтолғау, эссе, ойдан шығарған өлеңнің орны ерекше. Себебі:

- өз ойларын жеткізе білуге үйретеді;
- сөздік қорын молайтады;
- өз бетімен жұмыс жасауға дағдыландырады;

- ой — өрісін кеңейтуге жәрдемдеседі;
- оқуда кездескен қиындықтарды жеңе білуге үйретеді;

8. Білім берудегі талаптарға сай жобалар әдісін де қолданамын. Бұны қолдағанда балалар тек қана өздерінің іс — әрекеттерін жоспарлауды ғана қоймай, сол жоспарларын жүзеге асыру үшін жаңа әдістерді ойлап табады, бірнеше саладан алған білімдерін бір міндетті шешуге қолданады, табылған нәтижелерді талдап, болжаммен салыстырады. Осы талдаудың нәтижесі арқылы жаңа міндет қояды, жауапкершілікке тәрбиелейді, бастаған істі аяқтауға баулиды;

Осымен оқушылардың өздігінен жұмыс жасау қабілеті жоғарылайды, олардың танымдық белсенділігі арттылады, ұжымдық қарым-қатынастар арқасында қоғам дағдылары жетілдіреді, шығармашылық қабілеттері де дамиды.

9. Өз сабақтарыма мақсат қойғанда оқушыға өз әрекеті арқылы жаңа мағлұмат, білім алуына көмектесуге, жақсы қасиеттердің қалыптасуына, оқушы тұлғасының дамуына жағдай жасауға тырысамын.

Оқушыны өз бетімен жұмыс істеуге дағдыларын қалыптастыру белгілі бір бала бойында тұрақтылық пайда болып, шығармашылықты тудырады. Қабілетті ұштайды, дарынды оятады, нәтижелі жеке тұлға қалпын құяды.

Амирханова Гауһарай Көпжасарқызы
"Ақбөпе" бөбекжай-бақшасы

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әртүрлі санатындағылармен мамандардың жұмыстары

Тарихи талдау инклюзивтік саладағы мамандарды (кәсіби даярланған қызметкерлерді) даярлаудың теориясы мен практикасының даму үрдістерін тарихи дамудың әртүрлі кезеңдерінде ЕБҚБ балалардың әртүрлі санаттарымен жұмыс істеуге бақылауға мүмкіндік береді.

Қарастырылып отырған балалар санаты құрамы жағынан өте кең. Бұл университеттің қолайлы ортасын құруға ықпал ететін кәсіби білім негізінде жоғары педагогикалық білім беру жүйесінде арнайы мамандар даярлауды дамытуды талап етеді. Бейімделетін орта дайындалған профессорлық-оқытушылық құрамды, практиканың инклюзивті базаларын, жеткілікті заманауи материалдық-техникалық және әдістемелік қамтамасыз етуді қамтиды. Білім алушылардың волонтерлік қызметке, тьюторлық инклюзивтік сүйемелдеуге, инклюзивтік-бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатысуға мүмкіндігі бар.

ЕБҚБ балалардың бұзушылықтары мен жас ерекшеліктерін санаттауға негізделген арнайы білім көлденең және тік құрылымдарды қамтитын күрделі тармақталған сабақтастық жүйе болып табылады [1, 18-19 бб.].

Балалардың осы санатындағы арнайы білім берудің көлденең құрылымы баланың психофизикалық дамуын, бейімделу мүмкіндіктерінің ерекшелігін ескереді және мамандандырылған Білім беру ұйымдарының желісін қамтиды. Тік құрылым балалардың жас ерекшеліктері мен жеке қажеттіліктеріне негізделген [2, 23 б.].

ЕБҚБ балалардың бұзушылықтары мен жас ерекшеліктерін санаттауға негізделген арнайы білім көлденең және тік құрылымдарды қамтитын күрделі тармақталған сабақтастық жүйе болып табылады [1, 18-19 бб.].

Балалардың осы санатындағы арнайы білім берудің көлденең құрылымы баланың психофизикалық дамуын, бейімделу мүмкіндіктерінің ерекшелігін ескереді және мамандандырылған Білім беру ұйымдарының желісін қамтиды. Тік құрылым балалардың жас ерекшеліктері мен жеке қажеттіліктеріне негізделген [2, 23 б.].

ЕБҚБ балалармен жұмыс істеуге мемлекеттік емес ұйымдар құрған әртүрлі мекемелерді қамтитын білім беру қызметтерін көрсетудің қайырымдылық, діни және т.б. секторы да белсенді қатысады. Бұл құрылымдарда қалыпты дамудан әр түрлі ауытқулары бар немесе қиын өмірлік жағдайға тап болған балаларға көмектесуге дайын.

Арнайы көмек көрсететін мемлекеттік емес – жеке сипаттағы мекемелер бар. Көбінесе бұл медициналық немесе сенсорлық бағыттағы мекемелер. 2000 жылдардың басынан бастап М. Монтессори бағдарламасы бойынша жұмыс істейтін балаларды дамытудың жеке орталықтары өте танымал болды. Интернет-ресурстарға жүргізілген мониторинг деректері бойынша мұндай орталықтар Алматы, Астана, Шымкент, Қарағанды және басқа да ірі қалаларда табысты жұмыс істейді. Бұл орталықтар әр түрлі шектеулерді жеңу және кішкентай кезінен бастап баланы ЕБҚБ әлеуметтендіру үшін қажетті даму ортасын құруға бағытталған. Біздің зерттеуіміздің нәтижелері бойынша орталықтарда жасалған дамушы жағдайлар балаға ерте жастан бастап инклюзивті білім беру ортасында құрдастарымен қарым-қатынас жасауға, өзін тәуелсіз және қоғамның тең құқылы мүшесі ретінде сезінуге мүмкіндік береді.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесінде келесі мекемелер қарастырылған:

- 1) тәулік бойы және күндіз болатын арнайы балабақшалар;
- 2) балалар үйі;
- 3) мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында белгілі бір нозологиясы бар балаларға арналған арнайы топтар (есту қабілетінің бұзылуы, көру қабілетінің бұзылуы, психикалық дамуының тежелуі, балалардың церебралды сал ауруы, балалардың ерте аутизмі және т.б.);
- 4) белгілі бір ауытқуға маманданған оңалту орталықтары;
- 5) арнайы мектептердегі мектепке дейінгі топтар және т.б. [3].

ЕБҚБ балаларға арналған бастауыш және жалпы орта білім беру мекемелері білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Баланың білім алуы мектептерде қажеттіліктерді,

мүмкіндіктерді, жеке ерекшеліктерді ескере отырып жүзеге асырылады. Түзету мектептері (ЕБҚБ балаларға арналған басқа да білім беру мекемелері сияқты) ақау ерекшелігі бойынша арнайы бөбекжай, арнайы балабақша, арнайы мектеп, арнайы мектеп-интернат, арнайы кешен «балабақша – мектеп-интернат», арнайы кешен «мектеп-интернат – колледж», психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар, оңалту орталығы, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері болып топтасады [4].

Қазіргі уақытта мектеп жүйесі «есту қабілеті нашар, көру қабілеті нашар, сөйлеу қабілеті бұзылған, тірек-қимыл аппараты бұзылған; оқуы қиын балалар үшін – психикалық дамуы тежелген; ақыл-есі кем балалар үшін (қосалқы мектеп)» мазмұнын, ұйымдастыру әдістері мен нысандарын қамтамасыз ете отырып, арнайы мектептердің 8 (6) негізгі түрлерінде іске асырылатын арнайы оқытудың 15 түрін қамтиды [5].

Тарихи-мұрағаттық, тарихи-публицистикалық және ғылыми еңбектерді зерттеу бұл лауазым XIV ғасырдан XVII ғасырға дейін Англияда, Оксфорд және Кембридж университеттерінде [6] қалыптасқанын көрсетті. Бастапқыда, оқытуда жеке және жеке бағдарланған бағдарлауды барынша жүзеге асыруға тырысып, бұл университеттер жаңадан келген студенттерді білім беру ұйымына бейімдеу кезеңінде тьюторларды тарта бастады. Білім алушылармен жұмыстың осы бағытының қалыптасу кезеңінде тьютордың негізгі функциялары жеке білім беру бағдарламаларын әзірлеу, қамтамасыз ету және таңдауда көмек көрсету және өздігінен білім алу процесін бақылау болып табылады. Кейінірек тьюторизм білім алуда білім алушының өзінің бейімділігі мен қабілеттеріне, қызығушылықтары мен қалауына бағдарланған жеке процесспен қатар жүретін неғұрлым кең тарала бастады.

Қазіргі уақытта Америкада және Еуропада тьюторизм қалыпты дамуы бар білім алушылар үшін де, ЕБҚБ адамдар үшін де жиі кездеседі. Тьюторлық сүйемелдеудің сөзсіз артықшылығы, оның тез және жан-жақты дамуына ықпал етеді, жеке-жеке сипаты.

Сөздіктерде тьютор – (ағылш. *Tutor – тәрбиеші, тәлімгер*) ретінде анықталады: «Оқытушы, тәлімгер, колледж студенттеріне, университеттерге оқу процесін оңтайлы құруға көмектеседі» [7, 107 б.]; «тарихи қалыптасқан ерекше педагогикалық ұстаным, ол оқушылар мен студенттердің жеке білім беру бағдарламаларын әзірлеуді қамтамасыз етеді және мектепте, университетте, қосымша және үздіксіз білім беру жүйелерінде жеке білім беру процесін сүйемелдейді» [7, 165 б.]; «Жеке оқытуды ұйымдастыруға көмектесетін және нақты оқу бағдарламасы шеңберінде оқу процесіне оқу-әдістемелік басшылықты жүзеге асыратын оқытушы-кеңесші немесе оқушының кураторы» [7, 188 б.]. Жоғарыда келтірілген барлық анықтамалардың жалпы сипаты – бұл білім беру процесін ұйымдастырудағы жеке көзқарас және сүйемелдеу.

Ресейдегі тьюторлық қызметтің ерекшелігін қарастыра отырып, Т.М. Ковалева: «Тьютор - ... баланың немесе ересек адамның жеке білім беру бағдарламасын сүйемелдейді» деп қорытындылайды [8, 67 б.].

Қазіргі уақытта тьюторлық қызметтің түрлі бағыттарын әзірлеу жүргізілуде: мектепке дейінгі және мектеп білім беру мекемелерінде жеке даму траекториясын таңдауға көмек көрсету; орта кәсіптік білім беру мекемесінде немесе жоо-да бейімделу кезінде білім алушыларды сүйемелдеу; тиімді білім беру ортасын құру; түрлі мекемелерде білім беру процесін сүйемелдеу және т.б.

Бұл зерттеудегі тьютор түзету-дамыту, білім беру, мәдени-демалыс және басқа да процестердің оңтайлы құрылысын қамтамасыз етуге, кәсіби мақсаттағы жағдайда әртүрлі бағыттағы мамандармен, отбасымен, қоғаммен өзара іс-қимылды қамтамасыз етуге бағытталған жеке сүйемелдеу функцияларын орындайтын ЕБҚБ баланың кураторы ретінде ұсынылады.

Инклюзивті білім берудің тьюторы – инклюзивті білім беру процесінің оңтайлы құрылысын қамтамасыз етуге, әртүрлі бағыттағы мамандармен, отбасымен, қоғаммен өзара іс-қимыл жасауға бағытталған жеке сүйемелдеу функцияларын орындайтын ЕБҚБ баланың кураторы.

Осылайша, ЕБҚБ балалардың әртүрлі санаттары педагогикалық, психологиялық, медициналық, техникалық және басқа салалардағы көп бағытты мамандардың жұмыс объектісі болып табылады. ЕБҚБ балалармен табысты және тиімді жұмыс істеу үшін түрлі бағыттағы кәсіпқойлардың ықпалының кешенді сипаты жүзеге асырылады. Барлық мамандар жұмысының басты міндеті – баланың сәтті әлеуметтік интеграциясы мен өзін-өзі жүзеге асыруы үшін тиімді үйлестірілген жұмыс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ерекше оқыту қажеттіліктеріне қарай қысқа мерзімдік, орташа мерзімдік және ұзақ мерзімдік негізде оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 80 б.
2. Ерекше оқыту қажеттіліктеріне қарай қысқа мерзімдік, орташа мерзімдік және ұзақ мерзімдік негізде оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 80 б.
3. Бутабаева Л.А. Анализ зарубежных теоретических подходов к исследованию социальной аттракции Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Специальная педагогика», 11 (44), 2016, стр.57-60
4. Мовкебаева З.А. Современная модель подготовки специального педагога // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Специальная педагогика», №1 (44), 2018
5. Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 7 сәуірде № 14995 болып тіркелді // Қолжетімді түзім: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1700014995>

Сарсембаева Перуза Кенесбайқызы
Ақмола облысы
Көкшетау қаласы
“Арман” бөбекжайы
Тәрбиеші

Бала тәрбиесі баршаға ортақ

Баланың жақсысы — әке мен шешенің ары, ата-ананың абыройы, жаманы — қайғысы, «азап-соры» деген жастарды тәрбиелеу ісінде табысқа жету үшін әрбір ата-ананың өзі де тәрбиелі болу керек. Қоғамның болашағы мен беделіне айқын жол ашар өскелең ұрпақ. Тал бесіктен басталар тәрбиенің тереңді меңзейтіні осында. Ең алдымен ата-ананың ролі, онан кейін ұлағат сыйлаған ұстаз.

Ата-ана өз баласын өз махаббатының нұрына бөлеп, қуанышына, бақытына балайды, бала үшін күш-жігерін жұмсайды. Әке мен ана баласының келешегін ойлап, отбасында сабырлы мінездің үлгісін, еңбекетігін үлгілі табысын көрсете отырып адалдыққа, шыншылдыққа тәрбиелейді. Еңбекқор, ілтипатты ата-ананы, ұстазды бала жанындай жақсы көреді, сыйлайды. Олардың бойындағы адамгершілік қасиетті жоғары бағалайды.

Сөз жоқ, бала үшін адамгершілік талғамдар мен әдет-дағдылар, яғни жеке бастың қалыптасуының барлық әлеуметтік-психологиялық негіздері отбасында қалыптасады. Демек, отбасылық тәрбиелеу шарттарын, мүмкіндіктерін зерттемей тәрбие үрдісінде оң нәтижелерге жету мүмкін емес. Кей ата-аналардың бала тәрбиесі жайлы көзқарастарында елеулі кемшіліктердің барлығын байқауға болады. «Міндетім киім мен тамақ табу ғана» деген оймен мектепке орынсыз талаптар қояды. өзінің жауапкершілігін сезе білмейді, баласын тәрбиелеуден қол үзеді. Оның зардабы баланың сабақ үлгеріміне, мінез-құлқының өзгеруіне әкеліп соғады.

Бала тәрбиесі — баршамызға ортақ. Баланың бүгінгі іс-әрекетіне, тәртібіне бүгін назар салмасақ, ертең кеш болады. Олай болса, бір сәт уақыт бөліп, мектеппен хабарласу ата-ананың бірден-бір міндеті.

Қаз қанаты ақ болады.

Ер қанаты ақ болады.

Балалардың қанатты кезі,

Мектептегі шақ болады, — дегендей баланың жүрегінен жол табу — нәтижелі істің жемісі.

Қазіргі заманда ұлттық мектептің іргетасы қалана бастаған кезде ата-аналарда мектеппен байланысын нығайта түсуі абзал. Мектеп өмірі, оқушы тұлғасын әлеуметтендіру проблемасы әріптестік педагогиканы талап етеді. Және мектеп пен ата-ана, қоғам бірлескен кезде ғана тәрбие процесі өз жемісін нәтижелі бере бастайды.

Ынтымақ бар жерде тәрбие де бар. Ынтымақ бар жерде береке, бірлік те бар. Қоғамдық тәрбие жанұядан басталады. Отан жанұядан құралмақ, қазіргі заманда нарық жағдайында ата-аналардың, жалпы қоғам қауымдастығының көбісі жұмыстан бос және бос уақыты да баршылық. Ендеше сол бойындағы білімін, ілімін, күш-жігерін неге игі іске жұмсамасқа. Ел болашағы жастар қолында. Ал сол жастар «рухани» байлықпен қылаптасады. Қандай бағытпен жүреді, қандай ізгі сітер жасайды, қандай қоғам келешекті қалыптастырады? Ол жалғыз мектеп проблемасы болмауы керек. Оған ата-аналар бірігіп атсалысуы қажет.

Адамды адамдық қалыпқа келтіретін де, аздырып, тоздыратын да қоғамдағы тәрбие жұмысы. Жүйелі ұлттық адамгершілік тәрбие болмаса, халық бір-бірінен рухани үлгі көрмесе адам баласы бір-біріне ақырзаман әкелуі мүмкін.

Балаға жас кезінде әсер ететін құбылыстар әр түрлі болғанмен оларды тәрбиелеуші ата-ана, әр ұрпақтың өзіндік дәстүр салты бар. Бірақ бұл ата-баба салтынан алшақ кетпек емес. Кешегі кеңестік дәуірде ол да өзгеріске ұшырап, ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынаста алшақтық белен алып, бала тәрбиесін мектеп мұғалімдеріне артып, өздерін бұл мәселеде аулақ ұстағысы келеді.

Мұнда бір нәрсе анық. Нәресте іңгәлап өмірге келгеннен кейін ол тек қана ананың аялы алақанында өседі. Түн ұйқысын төрт бөлген ананың еңбегі ол ер жеткен сайын қиындай түседі. Міне, осы тұсы нағыз шешуші кезең. Бір сәт те ата-ананың көзінен таса болмайды. Осылай өзіне өзі келгенше бәріне жауапты солар. Ұлағатты тәрбие бір сәт те таусылмайды. Бұл — баланың мектепке дейінгі іс-әрекеті. Мектеп партасына отырғаннан кейін оның екінші кезеңі басталып өмірге деген түйсігі өзгеріске ұшырайды.

Бұл кезеңде ата-ананың жауапкершілігі ешқандай төмендемейді. Қайта бұрынғыдан да арта түседі. Осы тұста баланың жан дүниесіне әсер ететін, білім, тәрбие беретін, мектептің есігі айкара ашылып, ұстаздардың қамқорлығына бөленеді. Бұл да өмірінде шешуші роль атқарады.

Мектеп және жанұя қарым-қатынасын дамыту үшін мына жағдайларды естен шығармауымыз керек.

1. Отбасының тәрбиелік мүмкіндігін зерттеу;
2. Тәрбие кеңестігін құруда «Үлгілі ата-аналар» қауымдастығын құру;
3. Сыныптан тыс жұмыстарға ата-аналарды көптен тарту;
4. Мектепте имандылық сағаттарын ата-аналармен бірлесе отырып жүргізу;
5. Ұлттық мәдениетке сүйене отырып, ұлттық сана-сезімді қалыптастыру, ояту;
6. Ата-аналардың бала тәрбиесіне деген жауапкершілігін арттыру.

Жоғарыда айтылған ой-пікірлерді қорыта келе айтарымыз, мектеп пен жанұя арасында тығыз қарым-қатынасты орнатып, тәрбиеші ұстаз бен тәрбиеші ата-ана арасындағы ынтымақтастықты қолға алып жұмыс жасау бүгінгі күннің ең елеулі мәселесінің бірі.

Ислам діні кез-келген ата-анаға мынадай 3 міндет жүктейді. Бірінші – балаға көркем ат қою. Екінші – діннің әдепті тәрбиесін сіңіру. Үшінші тәрбиелі отбасымен құда болып, баланы айттырып үйлендіру. Әдепті тәрбиені бесіктен сіңіретін ата-ана және мектептегі ұстаздар қауымы. Осы бетте көненің сөздерінің көп көмегі тиері анық. Жүсіп Баласағұнның:

...Бала білім жолын қусын десеңіз,
Бесігінде-ақ ілім шоғын көсеңіз... – деп жырлағандай бесік тәрбиесі бәрімізді ойландыруы тиіс. Балам адам болсын дейтін ата-ана тәрбиені дұрыс беруі керек. Осы ретте Мағжанның мына сөзін айта кеткенді жөн көреміз: «Бала тар ойлы, ақымақ болса, бала кінәлі емес, тәрбиеші кінәлі; бала сұлулықтан ләззат ала білмейтін мылқау жанды болса, айыпты емес, тәрбиеші жазалы. Бала істеген жауыздықтың жазасын тәрбиеші көтерсін» деген нақыл сөзді естен шығармайық!

Халқымыздың сан ғасырдан бергі даналығына құлақ ассақ, «Адамның бақыты — балада» деген екен. Кез келген адам өзі өмір бойы қуып жете алмайтын бақыт деген құдыретті сөздің өлшемі өмірінің жалғасы ұрпағымен келетініне мән бермеуі де мүмкін. Біреу бақыттың байлықтан тапқысы келсе, екінші біреуі даңқ пен атақтан, мансап пен қызметтен іздестіреді. Мұның бәрі түсінген адамға қолдың кірі сияқты нәрсе. Адамға нағыз бақытты — тәрбиелі ұрпағы ғана сыйлай алады. «Адам ұрпағымен мың жасайды» деген сөз тегін айтылмаса керек. Олай болса адам өмірінің мәні — өз ұрпағы.

Ата — ана — бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Сондықтан әке де, шеше де балаларының жан дүниесіне үңіліп, мінез-құлқындағы ерекшеліктерді жете білгені жөн. Балалармен әңгімелескенде олардың пікірімен де санасып отырған орынды. Өз баласымен ашық сөйлесе алмай, сырласа білмейтін ата — аналар «Екеуіміз де жұмыстамыз, кешкісін үй шаруасынан қол тимейді, баламен сөйлесуге уақыт жоқ» дегенді айтады. Бұл дұрыс емес. Баламен сөйлесуге тіпті арнайы уақыт бөлудің қажеті жоқ. Әке мен шеше ұл-өыздармен үй шаруасында жүріп-ақ әңгімелесіп, ой бөлісуге неге болмасқа.

Жанұядағы жанжал, үлкендердің аузына келген сөздерді айтуы, баланың көзінше басқа біреуді сөгуі, біреудің сыртынан өсек айтуы балаға теріс әсер етеді. Бала алдында әке-шешеге үй ішінің үлкендердің әдептілік танытқаны жөн. Мысалы, арақ пен темекінің толып жатқан зиянын біле тұра, балалардың көзінше арақ ішіп, үсті-үстіне темекі тартқандар бар. «Көрінген таудың алыстығы жоқ» дейді, ертең-ақ ұл өсіп ер жетеді, қыз өсіп бой жетеді. Сонда арақ пен темекінің зиянын қалай ұқтырамыз.

Бұзақылықтың басы бос жүруден басталады. Жас шыбықты қалай исең, солай өседі ғой. Иә, «Ұяда не көрсең ұшқанда соны ілерсің» демекші ата-ана тәрбиесі бала өмірінде үлкен із қалдырады. Баланың бойына барлық жақсы қасиеттерді дарыту, тіпті жанында жүрген достарына дейін мән беру, табиғат сыйлаған дарыны болса дамыту, дұрыс білім алуына жағдай жасау — ата-ананың басты парызы. Ендеше бала тәрбиесінде ұсақ-түйек дейтін ешнәрсе жоқ және сол нәрседен де қателесуге қақымыз жоқ. Бала — әр жанұяның бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік.

Өз балаңызды ол басқаларға ұқсамайтындығы үшін аямаңыз. Балаңызға махаббатыңыз бен зейініңізді сыйлаңыз, алайда жанұяның басқа да мүшелерін ұмытпаңыздар.

Қандай жағдай болмасын өз балаңыз туралы жағымды түсінікте болыңыз. Балаңызды міндеттер мен мәселелерден алшақтатпаңыз. Барлық мәселелерді бірге шешіңіздер.

Әрекеттер мен мәселелерді шешуде бала дербестігін дамытыңыз. Бала сізді мақтан тұту керек. Өзіңіздің сыртқы келбетіңіз бен әрекет қылықтарыңызды қадағалаңыз. Бала сіздің орныңызды баса алмайды. Балаңызбен көбірек сөйлесіңіз. Есіңізде болсын, теледидар да, радио да сіздің орныңызды баса алмайды. Балаңыздың құрдастарымен қарым-қатынасын шектемеңіз. Баласы бар отбасылармен араласыңыздар. Өз тәжірибелеріңізбен алмасыңыздар. Балаларыңыз өсіп, жеке өмір сүретін кез келетіні естеріңізде болсын. Оны болашақ өмірге дайындаңыздар, ол туралы әңгімелесіңіз.

«Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер» дейді халық даналығы. Бала кішкентай кезінен-ақ әр нәрсеге әуестеніп, үлкендерге көмектескісі келеді. Бұған кейбір әке-шеше «жұмысымды бөгейсің, істеп жатқан ісімді бүлдіресің» деп ұрысып жіберуі мүмкін. Бұл қате түсінік. Керісінше, өзін жұмыс істеп жүргенде баланың қолынан келетін ісіне жағдай туғызып, оның үйренуіне көмектескен орынды. Тіпті балаға берген тапсырмаңыздың аяғына дейін орындалуына төзімділікпен бақылау орынды. Тіпті балаға берген тапсырмаңыздың бірте-бірте еңбекке деген болашағына жол ашылады. керектігін де ұмытпау жөн. Өйтіп баланың орындалуына бағыт бересіз. Баланың жақсы ісін Әрі істеген ісінің ұқыпты да тындырымды орындалуына бағыт бересіз. Баланың жақсы ісін мадақтап, терісін оң етіп түсіндіріп отырса, ол да ересектерді сыйлап, кез келген тапсырмасын орындауға қарсылық білдірмейді. Орынсыз ұрысу, зеку, сұрақтарына дөрекі, келте жауап беру немесе әділ талап қоя алмау ата-ананың беделін түсіреді. Ата-ана-бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Сондықтан әке де, шеше де балаларының жан дүниесіне үңіліп, мінез-құлқындағы ерекшеліктерін жетік білгені жөн. Балалармен әңгімелескенде олардың пікірімен де санасып отырған орынды. Өз баласымен ашық сөйлесе алмай, сырласа білмейтін ата-аналар. «Екеуіміз де жұмыстамыз, кешкісін үй шаруасынан қол тимейді, баламен сөйлесуге уақыт жоқ» дегенді айтады. Бұл дұрыс емес.

Ендеше бала тәрбиесінде ұсақ-түйек дейтін ешнәрсе жоқ және сол нәрседен де қателесуге қақымыз жоқ. Бала-әр жанұяның бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік.

Умирбекова Эльмира Сагынбековна
Төле би ауданы, Каракия ауылы
Л. Тәжібаев атындағы шағын жинақты негізгі орта
мектебі
Орыс тілі және әдебиеті пәні мұғалімі

Раздел	Кем я хочу стать, когда вырасту?			
Дата: 16.01.23	ФИО учителя: Умирбекова Эльмира Сагынбековна			
Класс:	Количество присутствующих: 20 Количество отсутствующих: 0			
Тема	Джани Родари «Чем пахнут ремесла?»			
Цели обучения	5.1.4.1- определять основную мысль текста на основе вопросов; 5.2.1.1- владеть словарным запасом, включающим синонимы; 5.5.1.2 - использовать существительные и прилагательные, правильно согласовывая по роду, числу и падежу.			
Цели урока	определять тему, формулировать основную мысль текста; использовать употреблять в речи синонимы, определять и различать виды имен существительных			
Критерии оценивания	Определяет тему и основную мысль текста, указывает и различает виды имен существительных, подбирает синонимы к словам			
Ход урока				
Этапы урока	Действия педагога	Действия учеников	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 2мин	Организационный момент. -Здравствуйте, ребята! Мы пришли сюда учиться, Не лениться, а трудиться Работаем старательно Слушаем внимательно!	Отвечает на приветствие	ФО Комментарии учителя	Слайды
5мин	Актуализация знаний Прием «Инфо □ угадайка» Разгадайте загадки. Назовите профессии? Темной ночью, ясным днем Он сражается с огнем. В каске, будто воин славный, На пожар спешит... (Пожарный) Она приучает детишек к порядку, Она проверяет ребячьи тетрадки. Научит детей и писать, и читать, И складывать цифры, и вычитать. (Учитель)	Дескрипторы -просматривает слайды - отвечает на вопросы. -определяет тему урока - участвует в диалоге на заданную тему		Слайды Учебник

	Кто пропишет витамины? Кто излечит от ангины? На прививках ты не плачь Как лечиться, знает (Врач) -Ребята, сегодня мы с вами поговорим о том, что является главным в жизни каждого человека. Даже вы, еще не совсем взрослые, наверное, уже задумывались, кем хотите стать, а именно какую выбрать профессию, ремесло? А ремесло – это и есть профессия, только ремесло-это слово устаревшее, сейчас его в речи употребляют редко, чаще профессия. - Правильно сегодня на уроке мы будем говорить о профессиях.	Записывает число, тему урока		
Середина урока	Изучение нового материала -Ребята, а вы знаете, что итальянский писатель Джанни Родари знает, чем пахнут ремёсла и какого они цвета. Знакомство с творчеством Джанни Родари	Просматривает Видеоролик	ФО Похвала	
3 мин	Сейчас мы прослушаем стихотворение. (Просмотр видеоролика стихотворения)	Дескрипторы: -определяет тему текста-1 балл		
5 мин	Слушаем и говорим Ответьте на вопросы: -О чем говорится в стихотворении? -Основная мысль стихотворения? -О каких профессиях говорится в стихотворении? -Как поэт различает людей разных ремесел? - Почему лодырь ничем не пахнет?	-определяет главную мысль текста-1 балл -отвечает на вопросы по тексту-1 балл	ФО Комментарии учителя	
	Тема: у каждой профессии есть свой запах. Основная мысль: автор хотел сказать, что каждая профессия особая по-своему.			
	Прием «Чтение с пометками» Прочитать стихотворение, указать слова, обозначающие профессии, поставить вопросы к именам существительным. Подберите синонимы к словам лодырь, ремесло, блуза?	Дескрипторы -читает стихотворение-1 балл -находит слова-профессии-1 балл -ставит вопросы к существительным-1 балл -подбирает синонимы-1 балл		

Полиязычие:
Одушевлённые и неодушевлённые существительные – тірі және жансыз зат есімдер. Имена нарицательные и собственные
Основные термины и словосочетания: лодырь, сдоба, блуза

	Учимся применять правило! Имя существительное -это самостоятельная часть речи, обозначающая предмет. Отвечает на вопросы кто? что? (Ваш помощник стр.148)			
	Закрепление новой темы Упр.278 Подберите к данным нарицательным существительным собственные имена и составьте предложения. Прием «Синквейн» Составить синквейн на предложенные профессии	Дескрипторы -подбирает имена собственные-1 балл -составляет предложение-1балл -правильно составляет синквейн-1 балл	ФО «Взаимооценивание»	Учебник
Конец урока 5мин	Домашнее задание выучить наизусть стихотворение «Чем пахнут ремесла?» Рефлексия «Лестница успеха».	Учащимся предлагается оставить стикер, на определенном уровне лестницы.	Подводят итоги урока	

Рахметова Марфуга Насипкереевна
Атырау облысы, Білім беру басқармасының
"Облыстық арнайы мектеп-интернаты"
КММ
Тәрбиеші

АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ

БАЛАЛАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Жақсылыққа жетелейтін ізгі қасиеттердің бірі – адамгершілік. Бұл ізгі қасиетті бойына сіңірген баланың ниеті де, жүрегі де таза, шыншыл, ізгілік пен жақсы қасиеттерге толы болары сөзсіз. Рухани-адамгершілік қасиеттері отбасынан бастап беріліп, әрі қарай балабақша мен мектепте де үзбей тәрбиеленіп отырады. Әрбір ата-ана мен екінші отбасына айналатын мектеп ұстаздарының асыл армандарының бірі – балалардың болашақта жақсы қасиеттерді жинаған саналы ұрпақты өсіру.

Қазақта жақсы «Балаңды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген мақал бар. Расымен де, баланы тәрбиелер шақта шамамыз бен жаратылысымызға қарай тәрбиелейміз. Жас балалар – губка сияқты болып келеді. Яғни, ол суды өзіне оңай сіңіріп алатыны сияқты, балалар да біздің үйреткендеріміз бен көрсетер үлгімізді өз бойына жинақтайды. Жас шыбықтай буыны енді қатып келе жатқан балаға жақсы тәрбие мен бағыт-бағдар берсең, ол сол түзу жолмен өседі, ал егер бір жерінде шалыс басып қателік жасап қойсаң оны кейін түзету өте қиын болмақ. «Баланы бастан» деген сөздің де шығу тегі осыдан болар. Жастайынан үйреткені – болашаққа деген баспалдағы болмақ. Сондықтан да жақсы тәрбие мен білім беру ата-ана мен ұстаз алдындағы ең ұлы міндет.

Ұстаз ретінде қандай жұмыстар атқара аламыз, қалай біз оқушылардың бойына рухани-адамгершілік қасиеттерін сіңірте аламыз деген сұрақ туындайды. Балаға ұстаз бойындағы асыл қасиеттер оқыту мен тәрбиелеу барысында беріледі. Балаға тәрбие беретін әрбір ұстаз салт-дәстүр мен әдет ғұрыптарды жан-жақты білуі, жанының таза болуы мен асыл қасиеттерді сіңіруі шарт. Ұстазға қарап бой түзейтін оқушы да сондай қасиеттерді үйренетін болады. Мұғалім өзіне деген сүйіспеншілікті арттыру барысында ата-анамен де үнемі тығыз байланыста болады. Екі жақты бірігіп атқарылатын жұмыстың беретін жемісі де құнарлы, сіңімді болатыны тағы бар. Сондықтан да, балаға үйде жолбастаушы – анасы мен әкесі болса, мектепте – ұстаздары. Ең негізгі бағыттаушы жандар осы кісілер болады. Әрине, сыртқы ортаның да әсері тиетіні жасырын емес, ол оның таныстары мен достары, тіпті, көшедегі адамдардың өзі балаға белгілі бір деңгейде әсер ете алады. Сондықтан да, оның кіммен араласатынына үлкен мән беріп, ақылмен түсіндіріп отырған жөн.

Отбасы мен мектеп тәрбиесінің маңызы баланың ер жеткен шағында қалай болып шығатынына әсер етеді. Дегенмен де бір отбасынан бірдей тәрбие алып шыққан балалардың есейген кезінде әртүрлі тұлғаға айналуы шартты. Бір тәрбие берілгенмен де, олардың ойлауы, көзқарасы мен мінез-құлықтары әр түрлі болады. Бірақ, осылардың негізі ретінде өзгермейтін бір қасиет бар – ол адам бойындағы адамзаттық құндылықтар. Ол отбасындағы тәрбиенің өзегі болып, әрқашан басты назарда болады. «Баланың бас ұстазы – ата-ана», - дейді дана халқымыз. Сондықтан да ата-ана баланы үйлесімділікте дамыту мен рухани бай етуге міндетті.

Бастауыш сыныпта баланың таным түсінігін кеңейту үшін түрлі ойындар ойнатады. Ойын барысында бала жеке тұлға ретінде дамып, басқа балалармен қарым-қатынас құрады. Өзінің әрекетін бақылап, алғашқы ұжымдық ойлау тәжірибесін меңгереді. Ойындар арқылы баланың психологиялық ерекшеліктері қалыптасады. Сол арқылы бала алғаш болып қоғамдық құбылыс, қоршаған орта, адам еңбегі сынды дүниелермен танысады. Балалар ойынды жалғыз емес, қатарластарымен бірлесіп ойнауы арқылы өзара қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Балаға түрлі деңгейдегі ойындарды ойнату арқылы оның бойына әртүрлі қасиеттерді жинақтауына септігін тигіземіз. Ойын – балаларды ең алдымен ұйымшылдыққа үйретеді. Ойын түрлері өте көп, олар ерекшеліктері мен мазмұнына қарай әртүрлі болып келеді. Мысалы, төменде мектеп жасындағы балалармен өткізуге болатын ойын түрлерін келтіре кетейін:

- Сюжетті рөлдік;
- Драматизациялық;
- Дидактикалық;
- Қимыл, іс-әрекет ойындары;
- Ұлтық ойындар;
- Саусақ ойындары.

Бұл ойындардың негізгі пайдасы – баланың ой-өрісі кеңейіп, бала бойындағы адамгершілік сезімін оятады. Ойындарды ойнаудың да өзіндік мақсаты болатынын ұмытпағанымыз жөн.

«Сюжетті рөлдік» ойын шығармашылық сипатта болады. Балалар өнерпаздық қасиеттерді үйренеді. Мысалы, «Мектеп» ойының ойнау арқылы балалар ұстаз бен оқушы рөлін ойнау арқылы өздері әрекет жасап, таным көзжиектерін кеңейті арқылы әртүрлі рөлдерді сомдап ойнайды.

«Қимылды ойындар» арқылы балалар бір-біріне бөгет жасамауға, итермеуге, жол беруге үйренеді. «Ұлттық ойындар» арқылы шыдамдылық, тапқырлық, шапшаңдық сынды қасиеттерді сіңіріп, ұйымдастырушылық пен белсенділік қасиеттерін дамытады. Баланың тілін дамыту барысында ойналатын ең пайдалы ойын түріне «саусақ ойындарын» жатқызамыз. Баланың сөйлеуге деген ынтасын ашып, шығармашылық қабілеттеріне жол ашады.

Қорытындылай келе айтарым, баланы тәрбиелеуде отбасы мен мектеп бірдей жұмыла жүріп әрекет етсе, ең жақсы деген нәтижені аламыз. Отбасында бала бойына мейірімділік, үлкенді сыйлау сынды қасиеттер берілсе, мектепке келгенде қарым-қатынас құру, бір-бірін тыңдау, сыйлау, шығармашыл, іздемпаз сынды т.б. қасиеттерге үйретеді. «Бақшаның жақсы өсуі – бағбанынан» демекші, балалар үшін ең жақсы ұстаз болып, ізгі қасиеттерді бойына сіңіріп өскен азамат етіп тәрбиелейік!

Оразбаева Динара Кайбаровна
Костанайская область Жангельдинский район Село Торгай
Коммунальное государственное учреждение
"Общеобразовательная школа имени Н.Г.Иванова Отдела
образования Жангельдинского района"
Управления образования акимата Костанайской области
Учитель начальных классов

Внедрение мультимедийных обучающих продуктов для начальной школы

Стремительно развивающиеся информационно-коммуникационные технологии требуют от современной школы внедрения новых подходов к обучению, обеспечивающих развитие коммуникативных, творческих и профессиональных знаний, потребностей в самообразовании. Внедрение таких технологий в учебный процесс переходит на новый этап – внедрение новых мультимедийных учебных материалов. В настоящее время создано большое количество разнообразных информационных ресурсов, которые существенно повысили качество учебной и научной деятельности. Все чаще в обучении используются мультимедийные технологии, спектр которых заметно расширился: от создания обучающих программ до разработки целостной концепции построения образовательных программ в области мультимедиа, формирования новых средств обучения. Идея мультимедиа заключается в использовании различных способов подачи информации, включение в программное обеспечение видео- и звукового сопровождения текстов, высококачественной графики и анимации позволяет сделать программный продукт информационно насыщенным и удобным для восприятия, стать мощным дидактическим инструментом, благодаря своей способности одновременного воздействия на различные каналы восприятия информации. Перспективность новой технологии для образования была оценена международным сообществом, на 28-й сессии Генеральной конференции Юнеско в рамках программы «Образование» был учрежден исследовательский проект «Технологии мультимедиа и развитие личности». Особенности данного комплекса, позволяющие осуществлять индивидуальный подход к каждому ученику путем компоновки заданий различного уровня сложности, а также создания своих собственных упражнений отмечаются нашими учителями в качестве неоспоримых преимуществ. Процесс создания своих собственных заданий стал для учителей еще одной ступенькой в совершенствовании своих навыков использования ИКТ. А для детей уроки, включающие в себя элементы компьютерных игр наряду с развитием логического мышления, внимания, памяти и возможностью поработать над ошибками играя, превратились из рутинных в увлекательные занятия. Также учителя отмечают в качестве положительных моментов возможность организации групповой работы двух учеников за одним компьютером, что отчасти помогает решать и некоторые психологические аспекты.

Использование мультимедийных технологий в обучении реализует несколько основных методов педагогической деятельности, которые традиционно делятся на активные и пассивные принципы взаимодействия обучаемого с компьютером. Пассивные мультимедийные продукты разрабатываются для управления процессом представления информации (лекции, презентации, практикумы), активные – это интерактивные средства мультимедиа, предполагающие активную роль каждого ученика, который самостоятельно выбирает подразделы в рамках некоторой темы, определяя последовательность их изучения.

Основными видами педагогической деятельности при применении данного вида технологий являются:

1. Метод линейного представления информации, который последовательно знакомит ученика с изучаемым материалом, используя возможности линейной навигации в рамках всего ресурса. Достоинство данного метода заключается в более широких возможностях интеграции различных типов мультимедийной информации в рамках одного средства обучения. Недостатком же служит, прежде всего, отсутствие возможности контроля за ходом изложения материала (нет возможности управления процессом его изложения). Этот метод рекомендуется для учеников, которые не обладают, либо обладают очень ограниченными предварительными знаниями в изучаемой области и им требуется обзорное изложение изучаемого материала.

2. Метод нелинейного представления информации. Это метод организации в мультимедийных средствах обучения нелинейных способов связывания информации и использование структурированной системы навигации между мультимедийными ресурсами на основе гиперссылок. В данном методе используются активные методы педагогической деятельности,

которые позволяют обучаемому проявлять самостоятельность при выборе изучаемого материала. Достоинствами данного метода являются – четкая структуризация материала, возможность поиска информации, навигации в больших базах данных, организации информации по семантическим критериям. Использование гипертекстовых материалов при обучении удобно для восприятия, запоминания, направлено на свободу выбора и самостоятельность при изучении материалов. Данный метод, основанный на нелинейном представлении информации, рекомендуется использовать в том случае, когда ученики уже обладают некоторыми предварительными знаниями по изучаемой тематике, достаточными для того, чтобы они могли самостоятельно задавать вопросы и ставить перед собой задачи, или, когда они могут четко сформулировать свой вопрос.

При использовании мультимедийных учебных материалов следует учитывать, что такой вид информации приводит к умственным и эмоциональным перегрузкам обучаемых, и достаточно резко сокращает время, необходимое на усвоение материала.

В ходе подобного обучения развиваются способности обучаемых воспринимать информацию с экрана, перекодировать визуальный образ в вербальную систему, оценивать качество и осуществлять избирательность в потреблении информации.

С развитием Интернет появился новый вид мультимедийных средств, ориентированных на www-технологии, которые можно использовать при самостоятельной работе учащихся.

Важным условием реализации и внедрения мультимедийных технологий в образовательный процесс является наличие специально оборудованных аудиторий с мультимедийным проектором, компьютером для учителя, экраном или мультимедийной доской, а также наличие доступной среды, в которой протекает учебный процесс (компьютерных классов, электронных библиотек, медиатеки, доступа в Интернет и др.).

Особенности данного комплекса, позволяющие осуществлять индивидуальный подход к каждому ученику путем компоновки заданий различного уровня сложности, а также создания своих собственных упражнений отмечают наши учителя в качестве неоспоримых преимуществ. Процесс создания своих собственных заданий стал для учителей еще одной ступенькой в совершенствовании своих навыков использования ИКТ. А для детей уроки, включающие в себя элементы компьютерных игр наряду с развитием логического мышления, внимания, памяти и возможностью поработать над ошибками играя, превратились из рутинных в увлекательные занятия. Также учителя отмечают в качестве положительных моментов возможность организации групповой работы двух учеников за одним компьютером, что отчасти помогает решать и некоторые психологические аспекты.

«Веселый счет» помогает нам в проведении занятий с первоклассниками при изучении состава числа, при отработке навыков работы с клавиатурой, а также приучает детей внимательно читать инструкции для правильного выполнения заданий.

«Фантазеры. Волшебный конструктор» – замечательный продукт, помогающий развивать творческий потенциал младших школьников, их индивидуальность, художественный вкус, чувство стиля, цвета, креативности мышления при создании творческих проектов. Даже дети, которые не имели, на первый взгляд, способностей к рисованию, конструированию заинтересовались возможностью творить не задумываясь об этом.

Однако, учителю, использующему ИКТ на уроках, не следует забывать, что в основе любого учебного процесса лежат педагогические технологии. Информационные образовательные ресурсы должны не заменить их, а помочь быть более результативными. Они призваны оптимизировать трудозатраты педагогов, чтобы учебный процесс стал более эффективным. Информационные технологии призваны разгрузить учителя и помочь ему сосредоточиться на индивидуальной и наиболее творческой работе – отвечать на «каверзные» вопросы активных учеников, и наоборот, пытаться «расшевелить», «подтянуть» самых слабых и пассивных. Параллельно работающий «автоматизированный обучающий конвейер» — это лишь еще один педагогический инструмент.

Таким образом, использование мультимедийных технологий в учебном процессе позволяет перейти от пассивного к активному способу реализации образовательной деятельности, при котором обучающийся является главным участником процесса обучения.

При подборе мультимедийного средства обучения каждому учителю необходимо учитывать своеобразие и особенности конкретного учебного предмета, предусматривать специфику соответствующей науки, ее понятийного аппарата, особенности методов исследования ее закономерностей. Мультимедийные технологии должны соответствовать целям и задачам курса обучения и органически вписываться в учебный процесс.

Кроме того, несомненны преимущества мультимедийных технологий как средств обучения. Это:

- возможность сочетания логического и образного способов освоения информации;

- интерактивное взаимодействие, которое позволяет, в определенных пределах, управлять представлением информации: индивидуально менять настройки, изучать результаты, а также отвечать на запросы программы о конкретных предпочтениях пользователя. Они также могут устанавливать скорость подачи материала и число повторений, удовлетворяющие их индивидуальным академическим потребностям.
- гибкость и интеграция различных типов мультимедийной учебной информации.

Включаясь в учебный процесс, где используются мультимедийные технологии (сетевые технологии, электронные пособия и др.), таким образом, ученик становится субъектом коммуникативного общения с преподавателем, что развивает самостоятельность и творчество в его учебной деятельности.

В заключение хотелось бы сказать, что современный педагог просто обязан уметь работать с современными средствами обучения хотя бы ради того, чтобы обеспечить одно из главнейших прав – право на качественное образование. Сегодня учитель, действующий в рамках привычной «меловой технологии», существенно уступает своим коллегам, ведущим занятия с использованием мультимедиа проектора, электронной доски и компьютера, обеспечивающего выход в Интернет.

Умбетбаева Айбала Шабденовна
Алматы облысы Талғар ауданы Талғар қаласы
И.Ф.Халипов атындағы №1 орта мектебі
Информатика пәні мұғалімі

Дарынды баламен жұмыс жүргізу

Тұңғыш Президент Н.Ә.Назарбаев: «Еңсесін енді көтеріп келе жатқан біздің еліміз үшін дарынды ұрпақтың орны мүлде бөлек», - дейді. Демек, ұстаздар қауымының оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, ғылымды насихаттау бағытында интеллектуалды дамуына жол ашу, ғылым-танымдық қызығушылығын қолдау мақсатында дарынды оқушылармен жұмыс жасауына тура келеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғашқы рет «Әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын дамыту» сияқты өзекті мәселелер енгізіп отырғаны белгілі. Өйткені ғылым мен техниканы, өндірісті қазіргідей әлемдік деңгейде дамыту үшін елімізге шығармашылықпен жұмыс жасайтын білімді, жоғары дайындығы бар білікті мамандар қажет. Ал ондай мамандар дарынды балалардың ішінен шығады.

Адамның дарындылығы оның жоғары жүйке саласының туа біткен қасиетімен тығыз байланысты. Адамға белгілі бір қызметті ойдағыдай атқару мүмкіншілігін қамтамасыз ететін қабілеттердің ерекше қиысу қызметтің сол саласында талант деп атайды. Сонымен талантты адам дегеніміз – жоғары білікті шығармашылықпен жұмыс жасайтын адам. Дарынды балаларды іздеу, оларды оқыту мен тәрбиелеу қоғам үшін бүгінгі күні өте қажет, себебі дарынды адам басқаға қарағанда көп пайда әкеледі. Әрбір талантты адам, еңбекке бейім, ол шығармашылық тапқырлықпен жігерлі еңбек етеді. Сонымен дарынды, талантты бала деп баланың, ата-ананың, мектептің үздіксіз еңбегінің жемісін айтуға болады.

Қабілетті балалармен жеке жұмыстарды ұйымдастыру біздің тәжірибемізде төмендегідей негізгі бағыттарды қамтиды.

1. Жан-жақты зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы оқушылардың икемділігін, қабілеттілігін айқындау, оларды топтарға бөлу;
2. Оқу үрдісінің барлық сатыларында әр түрлі топтардағы оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің және дамытудың әдістемелік тәсілдерін жасау;
3. Әр алуан мақсатта жеке дидактикалық материалдардың жүйесін құру;
4. Білімді бағалау, бақылау жүйелерін жетілдіру.

Шәкірттерді топтарға бөлгенде олардың оқуға және жұмысқа деген қабілеті ескеріледі. Оқуға қабілеттілік деп оқушының неғұрлым қысқа мерзім ішінде білімнің биік деңгейіне жету қабілетін түсінеміз. Бұл белгі бойынша оқуға қабілеті жоғары, орташа, төмен деп үш топқа бөлуге болады. Оқушылардың жұмысқа қабілеті деп олардың өнімді оқу қызметімен шұғылдануын айтамыз. Жұмысқа қабілеттілік дәрежесі оқушылардың психо-физиологиялық мүмкіндіктерімен, оқуға ынтасы және іскерлігімен анықтайды. Жұмысқа қабілеттілікті арттыруда оқу дәйектілігі, оқуға құлшынысы, денсаулық жағдайы, табандылығы, сезімталдығы, оқудың тиімді тәсілдерін қолдану тағы басқалары елеулі роль атқарады. Жұмысқа қабілеттілігінің де жоғары, орташа, төмен деңгейлері бар. Оқушыларды топтарға бөлу үшін мұғалімдер мен сынып жетекшілер төмендегі бағытта жұмыстар жүргізеді:

- а) оқушылардың жеке құжаттарын, мінездемесін, сынып журналын зерттеу.
 - Ә) оқушының сабақтағы, сабақтан тыс кездегі іс-әрекетіне бақылау жасау, талдау.
 - Б) әр түрлі формада білім тексеру жұмыстарын ұйымдастырып шәкірттің білім деңгейін айқындау.
 - В) оқушы білімін өздігінен жетілдіру іскерлігі мен дағдыларының бастапқы деңгейін анықтау мақсатында арнайы тексеру жұмыстарын жүргізу.
- Осындай жұмыстарды жүйелі жүргізу және жан-жақты талдау арқылы оқушылардың икемділігін, қабілет мүмкіндіктерін айқындауға болады.
- Әр мұғалім, тәрбиешінің аса маңызды міндеттерінің бірі әр оқушының бойындағы қабілетті, икемділікті көре білу болып табылады. Кейбір оқушылардың қабілеті ерте ашылған гүл сияқты жұрттың бәрін, таңдандырып жарқырап көрінеді, ал екіншілерінің мінез-құлқына, темпераментке байланысты көзге көп түсе бермейді. Ал ұстаздың міндеті оқушылардың көзге түсе бермейтін қабілетін көре білу және оны дамытуды жүзеге асыру. Бұл бағыттағы жұмысты ұйымдастырудың

ең басты да, негізгі формасы сабақ болып табылады. Оқу материалын саралап оқытудың сабақ түрінде қолданылуы, негізінен, дидактикалық материалдардың мақсаты жүйесі және оқушылардың жеке ерекшеліктеріне қарай әдістемелік тәсілдерді ұтымды пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Қолдану мақсатына қарай дидактикалық материалдар ақпараттық, нұсқаушы, жаттықтырушы, аннотациялық бақылаушы болып бөлінеді.

Бұл материалдардың дені карточка-тапсырма, нұсқаушы парақтар, сызбалар тағы басқа түрінде беріледі. Дидактикалық материалдар ауызша және жазбаша, зертханалық және тәжірибелік, аналитикалық және графиктік сияқты танымды тапсырмаларды орындауды көздейді. Сөйтіп дидактикалық тапсырмалар оқыту үрдісінің барлық сатыларын қамтиды және бұл тапсырмалар жеке оқушының да, деңгейлік топтардың да ерекшеліктері мен дайындық дәрежелерін, мүмкіндіктерін ескере отырып жасалған, бұл тапсырмаларды орындау нәтижесінде оқушылардың өз күштеріне сенімі, білімді игеруге деген қызығушылығы, ынта-ықыласы, қабілеті, қасиеттері ашылады.

Біздің тәжірибемізде шәкірттерге берілетін шығармашылық сипаттағы тапсырмалар сабақ үстінде негізгі бағдарламалық жұмыстар орындалып болғаннан кейін барлық оқушыларға, яғни бүкіл сыныпқа түгел беріледі. Тапсырманы орындаған оқушыға «өте жақсы» бағасы қойылады да, орындамаған оқушыға баға қойылмайды. Шығармашылық сипаттағы тапсырмалар қабілетті шәкірттерді неғұрлым дамытуды көздейді, сондықтан тапсырмалар мазмұны стандартты тапсырмалардан өзгеше болып келеді. Осындай тапсырмаларды жүйелі орындату арқылы оқушылардың қабілеттерін шыңдауға, ал кейбір көрінбей жүрген оқушылардың қабілеттерін, мүмкіндіктерін көрсетуге мүмкіндік жасауға болады.

Қабілетті оқушылармен жеке жұмыстарды ұйымдастырудың біздің мектебімізде қолданылып жүрген тағы бір түрі пәнді оқып, үйретуге, шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды орындауға ерекше белсенділік көрсеткен оқушылармен жұмыстың арнайы оқу бағдарламасын жасау барысында оқушының жеке ерекшелігі, қабілеті, ынта-ықыласы, дайындығы, денсаулығы мұқият ескеріледі. Осындай бағдарлама бойынша жұмыс жасау қабілеті шәкірттің мүмкіндігін тежемей оның білімге, ғылымға деген құлшынысының одан әрі артуына жағдай жасады. Шәкірттерді ғылыми жоба жарыстарына дайындауда төмендегі мәселелерге ерекше көңіл бөлінеді:

1. Тақырыптың ғылыми құндылығы;
2. Аталған тақырыпты ашудағы шәкірт еңбегінің сипаты, қосқан жеке үлесі;
3. Шешендік шеберлігі, сөйлеу мәнері, ойын ұтымды, жағымды жеткізе алуы, өзін ұстауы, аудиторияны тартуы;
4. Көрнекілігі мен ұсынылған материалдың сапалылығы;
5. Жұмыстың көркем безендірілуі.

Қабілетті шәкірттердің бейімділігі одан әрі дамыту, оның шығармашылық қызметін, іс-әрекетін жетілдірудің бір түрі, оларды олимпиадаларға дайындау жұмыстарын ұйымдастыру мектеп бойынша, сондай-ақ пән мұғалімдерінің арнайы жасалынған жеке жоспары негізінде жүргізіледі. Мектепшілік пән олимпиадасының жүлдегерлері, олимпиадаға қатысатын үміткер оқушылар арнайы сауалнама негізінде іріктеліп мұғалімдерге бекітіліп беріледі. Бұл оқушылармен дайындық барысы, жоспарланған жұмыстың орындау сапасы мектеп басшылары тарапынан апта сайын тексеріледі, қорытындыланып отырылады. Тексеру кезінде тапсырмалардың талапқа сай іріктеп алынуы, оның орындалу сапасы, пайдаланып жүрген әдебиеттер, оның дұрыс іріктелуі, шәкірт дайындығының деңгейі, т.с.с. егжей-тегжейлі тексеріледі. Осындай жұмыстарды жүйелі жүргізудің нәтижесінде оқушыларымыз облыстық, республикалық олимпиадалардан жүлделі орындарға ие болып жүр.

Құрметті әріптестер! Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, ғылымды насихаттау бағытында интеллектуалды дамуына жол ашу, ғылыми-танымдық қызығушылығын қолдау мақсатында дарынды оқушылармен жұмыс жасай берейік.

Нурмагамбетова Аязжан Калымбековна
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы, Красный Яр селосы
«Красный Яр ауылының №1 жалпы орта білім беретін
мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні

Білім саласындағы олқылықтарды жою және олардың орнын толтыру мәселесі бойынша педагогтерге әдістемелік қолдау беру

Білім саласына қатысты өзгертулер мен толықтырулар еліміздің болашағы үшін өте маңызды құжат болып табылады және болашағымызды айқындап, нық сеніммен алға басатын бағдаршам іспеттес қызмет атқарады.

Қоғамымыздағы білім саласына қатысты басты түйіткілдер:

- білімнің сапасыздығы;
- оқушылардың ынтымақсыздығы;
- мұғалімдердің жеткілікті дәрежеде сауатты болмауы;
- ұйымдастырушылықтың кенжелігі.

Жоғарыда айтылған олқылықтарды тамырымен жоюдың бірден-бір жолы бір мақсатқа көзделген еңбек пен талап, жігердің жиынтығы болып табылады. Осы арқылы жастардың өмірге деген көзқарасын өзгертіп, елге деген сүйіспеншілігін арттырып, ел экономикасының алға жылжып, серпін алуына жағдай жасаймыз.

Басты мәселелердің бірі аурудың өзімен емес, шыққан тегінен іздеп жою арқылы алдын аламыз. Айталық, қазіргі қоғамның індеті десек те артық айтқандық емес, ол оқушылардың өз уақытын тиімді пайдаланбай талапсыздыққа ұрынып жатуы. Ал, мұның себебі мектепте арнайы үйірмелердің аз болуы я болмаса мұғалімдердің оқушы бойына қызығушылықты тудыра алмауы деп білуге болады. Сондықтан да белгілі бір идеологияға негізделмеген әрбір шаралар басқа идеологияның шырмауында кетіп, елдің мүддесі үшін қызмет қылмайды.

Шешу жолдары:

Қоғамда еуропалық үлгідегі бұйымдардың дәурені болып тұрған шақта, ұлттық салт-дәстүрімізге негізделген жаңашыл үрдісте байырғы құрал-жабдықтар мен бұйымдар еліміздің әрбір отбасында баға жетпес құндылық ретінде қалыптасуы қажет. Және осы тұста орасан зор жарнама мен шаралар ұйымдастыру қажет. Осындай идеология әсерін пайдаланып, әр мектепте ұлттық салт-дәстүрімізге негізделген байырғы құрал-жабдықтар мен бұйымдарды жасайтын бөлмелер ашып онда оқушыларды үйретіп, жасаған бұйымдарды сату керек. Оның пайдасы болады, өйткені айтып өткенімдей нарықта қандай да бір затқа сұраныс көп болса, ұсыныс та көбеймек және нарықтағы ақша айналымы өз ішімізде болады да, шағын өндірістердің дамуына оң ықпалын тигізеді анық. Нәтижесінде ұлттық дәстүрлерімізді жаңғыртып, оқушылардың білім ошағынан тыс уақытта пайдалы іспен айналысуына мүмкіндік туғызамыз.

Үш тілдік білім алу жүйесін енгізгелі жатырмыз. Әлбетте оның жақсы жағынан әсері мол. Өйткені қазақ тілінде аз болған мәліметтерді дамыған елдердің тілінде оқу арқылы білімнің нәрін жан-жақты алуға болады. Дегенмен қазіргі білім жүйесінде оны іске қосатын болсақ, әттеген-айлар көбейіп кетуі мүмкін. Сондықтан да, бұл тұста белгілі мақсатқа негіздеуіміз қажет.

Османова Ханзада Наурызбаевна
Жамбылская область, Меркенский район
ОШЛ имени Мухтара Ауэзова
Учитель начальных классов с русским языком обучения

Lesson Study – уроки русского языка в начальной школе

Lesson Study – это педагогический подход, представляющий собой особую форму исследования в действии на уроках, направленную на совершенствование знаний в области учительской практики. Это цикл, включающий не менее трех уроков, совместно планируемых, преподаваемых, наблюдаемых и анализируемых группой учителей. Используя LS, учителя могут на демократической основе проводить исследование и изучение урока, влиять на качество обучения. При подходе LS можно увидеть ошибки учащихся и учителей, понять, как их избежать и повысить качество преподавания и обучения.

В образовательной системе Республики Казахстан происходят большие перемены с внедрением Программы обновления содержания образования. Учителю в таких условиях необходимо быть умелым практиком, исследователем, наблюдателем, ломая устаревшие стереотипы традиционного образования. Каждый из нас учителей ищет ответы на вопросы: «Как учить детей, как мотивировать учащихся к получению знаний, как преодолеть трудности в обучении?»

Решением данных проблемных вопросов было использование в школьную практику преподавания подхода **Lesson Study**. История данного педагогического подхода, основанного в Японии, известна в казахстанских школах. Он направлен на совершенствование знаний в области учительской практики.

Необходимо было провести наблюдение за психологической атмосферой в классе, определить умения учащихся оценить себя, своих одноклассников, группу в целом и выявить лидеров в классе. В связи с этим заключением фокус группа выбрала следующий вопрос исследования: «Как применение новых подходов и методов в обучении повлияет на развитие навыков самостоятельной работы учащихся?».

Задачами исследования стали создать условия, способствующие повышению интереса к учению через организацию работы в группах и дать возможность развитию мыслительной деятельности каждого ученика в процессе обучения через оценивание для обучения. Были определены 3 исследуемых ученика: Ученик А – ученик с высокими учебными возможностями, Ученик В – ученик со средними способностями, Ученик С – ученик с низкой мотивацией по всем предметам; фокус группа составила ожидаемые результаты для этих учащихся:

Ученик А -	Ученик В -	Ученик С-
примет активное участие на уроке; -творчески подойдет к выполнению заданий; -открыто выскажет свое мнение по теме; -выполнит роль координатора в группе; -даст оценку работе группы и своей работе;	примет участие в работе группы; -сможет рассуждать по теме; -предложит свою точку зрения по теме; -самостоятельно выполнит задания; -сможет взять инициативу на себя; -оценит свою работу.	-вместе с группой выполнит задания; -примет участие в обсуждении; -сможет оценить свою работу; -работа в сотрудничестве даст ему мотивацию к учению.

Уровень образования и интеллектуальный потенциал общества в современных условиях приобрели характер важнейшей составляющей национального богатства, а образованность человека, профессиональная мобильность становятся основой прогресса.

Решением данных проблемных вопросов было использование в школьную практику преподавания подхода **Lesson Study**. История данного педагогического подхода, основанного в Японии, известна в казахстанских школах. Он направлен на совершенствование знаний в области учительской практики.

Отличительная сторона Lesson Study заключается в том, что:

- Во-первых, урок-исследование является длительным процессом, который проводится командой учителей;
- Во-вторых, он носит практико-исследовательский характер, направленный на положительную динамику, изменение и улучшение уроков. Решается ключевая проблема в обучении в конкретном классе с помощью систематического сбора и анализа данных;
- В-третьих, это командная работа, где группа заинтересованных учителей проводит исследование над решением актуальной проблемы в обучении в определенном классе на протяжении трех циклов уроков-исследований;
- В-четвертых, в период трех циклов исследования в действии особое внимание уделяется на систематизацию и анализ сбора данных, которые служат источником обсуждения и анализа для конкретной рефлексии и получения реальных результатов;
- В-пятых, весь процесс урока-исследования в трех циклах фиксируется в протокол в целях публикации и распространения накопленного опыта работы.

Для проведения данного исследования Администрацией нашей школы были выбраны **уроки литературного чтения**. Была создана команда учителей начальных классов. Члены команды посетили коучинг «Lesson Study в школе», ознакомились с **методическим руководством Пята Дадли**, почетного генерального секретаря мировой Ассоциации и материалами Интернет-ресурсов. Среди членов команды были распределены **роли**: модератора, учителя, который ведет урок, наблюдателей за фокусом учащихся АВС, секретаря и оператора. Для исследования был выбран **2 «М» класс**, составлен план проведения процесса Lesson Study, график проведения уроков.

Команда учителей, проанализировав результаты проведения анкетирования, бесед с учащимися и их родителями, наблюдения учителя-предметника, сделала следующие **выводы**: низкая мотивация к предмету вызвана из-за барьеров в речи учащихся, неумения высказать свои мысли, углубленно работать с контекстом, умения вести диалог, ставить определенные вопросы к тесту, слабый словарный запас.

Как повысить интерес к урокам, как пробудить желание учащихся к получению знаний? **Решением** данных вопросов, при совместном обсуждении группой учителей, стало применение на уроках литературы приемов и стратегий критического мышления.

Таким образом, была определена основная **тема исследования Lesson Study «Как, используя приемы и стратегии критического мышления, развить речевую деятельность учащихся?»**.

Цель, направленная на действия команды учителей: улучшить навыки планирования и обсуждения трех уроков, уметь наблюдать за действиями учащихся АВС, решить проблемы в обучении исследуемого класса на основе рефлексии и сбора данных.

Цель, связанная с действиями учащихся: развить речевую деятельность учащихся, используя эффективные приемы и стратегии критического мышления.

Дальнейшая работа команды учителей была построена по алгоритму:

- 1 этап: Совместное планирование урока-исследования;
- 2 этап: Проведение урока-исследования и наблюдение за уроком;
- 3 этап: Опрос учащихся;
- 4 этап: Обсуждение урока-исследования и первоначальное планирование следующего урока-исследования.

Использование тренингов в начале уроков создавало атмосферу позитивного настроения. Каждым уроком дети ждали чего-то необычного и уже не обращали внимание на посторонних учителей, а наоборот увлеченно говорили друг другу комплименты, выражая радость и хорошее настроение. Работая в группах, старались помогать друг другу, слушая мнение каждого, оценивая собственные достижения. **Ученик А**: активный мальчик, хорошо владеющий разговорной речью, знающий теоретический материал, умело показывающий свои знания на каждом уроке. Увлеченно работал, с интересом выполняя каждое задание, помогал отстающим в группе.

Ученица В: имеет предметные знания, выразительно читает, умеет работать с текстом. Если на первом уроке показывала неуверенность, сдержанность, то на последующих уроках стала яснее выражать мысли, обосновывая, аргументируя ответы.

Ученица С: стеснительная девочка, на вопросы отвечает неуверенно, на уроке не принимает участие. Но постепенно раскрылась, на третьем уроке отлично прочитала стихотворение, заинтересованно работала в группе, высказала свое мнение о том, что раньше боялась

отвечать, а теперь не страшно, есть поддержка группы.

При составлении структуры урока команда учителей, тщательно выбирала именно тот метод преподавания, который бы содействовал решению проблемной темы **Lesson Study**. Использование таких приемов и стратегий критического мышления, как тренинги, «Чтение с остановками», «Паутина», «Круглый стол», «Дискуссия», «Ассоциация», составление вопросов; применение разных способов оценивания, рефлексии; ИКТ способствовали развитию творческих способностей, нацеливали учащихся на отслеживание собственных знаний, умение высказывать мысли, аргументировать ответы, создавать высказывание на основе информационного текста. Разные виды деятельности содействовали успешному выполнению критериев урока, повысили интерес учащихся к чтению.

Внедрение подхода **Lesson Study** в практику обучения и преподавания в нашей школе было успешно реализовано. Дети с большим удовольствием приходили на уроки. Цели, направленные на действия учителей и учащихся, показали свои результаты на основе анализа и сбора данных исследуемого класса и содействовали решению проблемной темы **«Как, используя приемы и стратегии критического мышления, развить речевую деятельность учащихся?»**

Встретились и трудности:

У учащихся: несоблюдение временных рамок заданий, умение оценивать.

У команды учителей: загруженность, нерациональное использование времени, выбор эффективных методов преподавания.

Пути решения:

Для учащихся: на последующих уроках продолжать применять разные способы оценивания, научить умению высказывать аргументированные ответы.

Для учителей: соблюдение тайм-менеджмента, изучение методической литературы, совершенствование профессионального мастерства.

В заключении хочется сказать, что проведение исследовательских уроков мобилизовало команду учителей, способствовало развитию профессиональных навыков, обмену опыта. У нас сложились доверительные отношения, научились работать в команде, где каждый несет ответственность за результат. Главное – научить детей учиться!

Сейдахметова Сандугаш Султанбаевна
Қызылорда облысы Қарауылтөбе елді мекені
№179 Айтбай Хангелдин атындағы орта мектеп
Математика пәнінің мұғалімі

АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ АЛТҮН БІЛІМ КІЛТУ

Пән: Математика Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: Бүтін көрсеткішті дәреже ұғымы	Мектеп: №179 Айтбай Хангелдин атындағы орта мектеп
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Сейдахметова Сандугаш Султанбаевна
Сынып: 7	Қатысқандар: 20 Қатыспағандар: 0
Сабақ тақырыбы	Бүтін көрсеткішті дәреже және оның қасиеттері
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	7.1.2.3. Нөл және бүтін теріс көрсеткішті дәреженің анықтамасын және оның қасиеттерін білу 7.1.2.4. Бүтін көрсеткішті дәреженің сандық мәнін анықтау және берілген сандарды дәреже түрінде көрсету 7.2.1.1. Санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолдану
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар орындай алады: - Бүтін көрсеткішті дәреженің қасиеттерін біледі. - Санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолданады. Оқушылардың көпшілігі орындай алады: - Бүтін көрсеткішті дәрежелерінің мәндерін салыстыра алады. Кейбір оқушылар орындай алады: - Бүтін теріс көрсеткішті дәрежесі бар тепе – теңдікті дәлелдей алады.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу, түсіну, қолдану
Бағалау критерийі	- нөл және бүтін теріс көрсеткішті дәреженің қасиеттерін біледі. - санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолданады.
Тілдік мақсаттар	Оқушылар орындай алады: дәреженің қасиеттерін ауызша және жазбаша түсіндіреді; Пәнге қатысты лексика мен терминдер: - дәреженің негізі; - дәреже көрсеткіші; - дәрежеге шығару; - натурал көрсеткішті дәреже; - бүтін көрсеткішті дәреже; Диалог / жазылымға қатысты тіркестер: -Негіздері бірдей бүтін көрсеткішті дәрежелерді көбейту үшін... <i>(дәреже көрсеткіштерін қосамыз)</i>

	-Негіздері бірдей бүтін көрсеткішті дәрежелерді бөлу үшін... .. (<i>дәреже көрсеткіштерін азайтамыз</i>) -Бүтін көрсеткішті дәрежені дәрежеге шығару үшін ...(<i>дәреже көрсеткіштерін көбейтеміз</i>) -көбейтіндінің бүтін көрсеткішті дәрежесі (<i>көбейткіштерді сол дәрежеге шығарып, нәтижені көбейтеміз</i>) -Бөлшектің бүтін көрсеткішті дәрежесі (<i>бөлшектің алымын және бөлімін сол дәрежеге шығарамыз</i>)
Құндылықтарға баулу	- Сын тұрғысынан ойлау; топтық жұмыс барысында өзара сыйластық, құрметпен қарау, ынтымақтастық, ашықтық, жауапкершілікті сезіну, білім алуға дайын болу
Пәнаралық байланыс	Жаратылыстану пәнінде кездесетін ғаламшарлардың радиустары, ара қашықтығы, Жердің массасы, су атомының өлшемі
Алдыңғы оқу	Бүтін көрсеткішті дәреженің анықтамасы, натурал көрсеткішті дәреженің қасиеттері, бүтін сандарға амалдар қолдану ережелері

Сабақ барысы

Жоспарланған уақыт		Жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар																
Сабақтың басы 8мин	3мин	Ұйымдастыру . Топқа бөлу. Әр топқа «Қажетін тап »ойыны арқылы формулалар құрастыру .(оқушылар қағаз қиындыларында жазылған формулалардан натурал көрсеткішті дәреженің қасиеттерін құрастырады)	Түрлі-түсті стикерлер																
	5мин	Ширату жаттығуы. Шифрды дұрыс тапқанда көрнекті қазақ математик ғалымының тегін оқуға болады. 1. $(5^3 \cdot 5^2)^4 : 5^{15}$ Ж. 2. $(3^3)^4 \cdot 9^2 3^{12}$ Ә. 3. $3^2 \cdot (-3)^4 - 3^6$ У. 4. $125^3 : 5^6$ Т. 5. $3^4 \cdot 9^1$ І. 6. $4^2 \cdot (-4)^1$ К. 7. $(2 \cdot 3)^3$ О. 8. $\left(\frac{2}{3}\right)^4$ В.																	
		<table><tr><td>625</td><td>81</td><td>1</td><td>125</td><td>729</td><td>-64</td><td>216</td><td>$\frac{16}{81}$</td></tr><tr><td>Ж</td><td>ә</td><td>у</td><td>т</td><td>і</td><td>к</td><td>о</td><td>в</td></tr></table>	625	81	1	125	729	-64	216	$\frac{16}{81}$	Ж	ә	у	т	і	к	о	в	
625	81	1	125	729	-64	216	$\frac{16}{81}$												
Ж	ә	у	т	і	к	о	в												

Сабактың ортасы	10мин	1. Оқулықпен жұмыс. «Оқы. Ойлан. Бөліс.» 1-топ : $a^m \cdot a^n = a^{m+n}$, $a \neq 0, m \neq 0, n \neq 0, m > 0, n < 0$ болғандағы жағдай	
25мин		2-топ : $a^m \cdot a^n = a^{m+n}$, $a \neq 0, m \neq 0, n \neq 0, m < 0, n < 0$ болғандағы жағдай	
		3-топ : $(a^n)^m = a^{nm}$, $a \neq 0, m \neq 0, n \neq 0, m > 0, n < 0$.	
	8мин	$n = k, m = -p, (a^n)^m = (a^k)^{-p} = a^{-kp} = \frac{1}{a^{kp}} = a^{-kp}$ Демек, натурал көрсеткішті дәреженің қасиеттері а тең емес 0, m мен n бүтін сан болғанда да орындалады	
		Жұптық жұмыс. « Табыс баспалдағы » $2 (3^{-3} b^3)^2 3 b^{-4}$ $24a^5 : (6a^{-3}) (2c^{-3})^2$ $2a^{-2} \cdot 3a^4$ $125 \cdot 5^{-4}$ $27 \cdot \frac{1}{9} \cdot 3^{-4} : 3^{-2}$	Оқулық
	3мин	Кері байланыс . Оқушылар тақтаға есептерді түсіндіре отырып, шығарады. - санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолданады. « Ойымды жалғастыр » Оқушылар бүтін көрсеткішті дәрежелерді көбейту мен бөлуді қолданып, сандар арасына байланыс орнатады <pre> graph LR 243 --> 81 243 --> 27 81 --> 729 81 --> 1_27["1/27"] 27 --> 1 </pre>	

	7мин	$27^{-1}81^2(3^{-3}):81^{-3}=9^4$ $7^{-2}21^2(6^{-3})^2:14^{-3}:343=2^{-3}9^{-2}$ $\frac{2^3:8}{24^0 \cdot a^{-2}} \cdot a^2 = a^4$	Интерактивті құралдар																																																																								
	8мин	Кері байланыс . Оқушылар бүтін көрсеткішті дәреженің қандай қасиеттерін қолдағанын талдайды, бағалайды Сәйкестендіру тесті <table><tr><th colspan="2">1-қасиет</th><th colspan="2">2-қасиет</th><th colspan="2">3-қасиет</th><th colspan="2">4-қасиет</th><th colspan="2">5-қасиет</th></tr><tr><td colspan="2">$7^0 \cdot 7^{-4}$</td><td colspan="2">$3^5:3^{-7}$</td><td colspan="2">$(5^8)^{-2}$</td><td colspan="2">$(2 \cdot 5)^{-2}$</td><td colspan="2">$(\frac{4}{3})^{-2}$</td></tr><tr><td colspan="2">1.</td><td colspan="2">3.</td><td colspan="2">5.</td><td colspan="2">7.</td><td colspan="2">9.</td></tr><tr><td colspan="2">$5^{-3} \cdot 5^{-4}$</td><td colspan="2">$3^{-5}:3^{-6}$</td><td colspan="2">$(2^{-2})^{-2}$</td><td colspan="2">$(7 \cdot 0,3)^{-1}$</td><td colspan="2">$(\frac{25}{4})^{-1}$</td></tr><tr><td colspan="2">2.</td><td colspan="2">4.</td><td colspan="2">6.</td><td colspan="2">8.</td><td colspan="2">10.</td></tr><tr><td>A</td><td>B</td><td>C</td><td>D</td><td>E</td><td>F</td><td>G</td><td>H</td><td>K</td><td>L</td></tr><tr><td>3^{12}</td><td>$\frac{1}{7^4}$</td><td>3</td><td>5^{-7}</td><td>$\frac{9}{16}$</td><td>16</td><td>$\frac{1}{21}$</td><td>$\frac{4}{25}$</td><td>0,01</td><td>$\frac{1}{5^{16}}$</td></tr></table> - бүтін теріс көрсеткішті дәреженің қасиеттерін біледі. - санды өрнектердің мәндерін табуда бүтін көрсеткішті дәреже қасиеттерін қолданады. 1.нөлден өзге кез келген санның 0 дәрежесі 1-ге тең екенін біледі. 2. бүтін теріс көрсеткішті дәреже сол санның кері санының дәрежесіне тең екенін біледі. 1.Бүтін көрсеткішті дәрежелерді көбейткенде (бөлгенде) дәрежелерді қосатынын (азайтатынын) біледі.. 2.Бүтін көрсеткішті дәрежені дәрежеге шығарғанда дәреже көрсеткіші көбейтілетінін біледі. 3.Көбейтіндінің бүтін дәрежесі көбейткіштердің дәрежелерінің мәндерінің көбейтіндісіне тең екенін біледі. 4.Бөлшекті бүтін дәрежеге шығару үшін бөлшектің алымы мен бөлімін сол дәрежеге шығару керектігін біледі. Бағалау критерийі Бағалау парағы <tr><td>Сабақтың соңы</td><td>12мин</td><td></td><td></td></tr>	1-қасиет		2-қасиет		3-қасиет		4-қасиет		5-қасиет		$7^0 \cdot 7^{-4}$		$3^5:3^{-7}$		$(5^8)^{-2}$		$(2 \cdot 5)^{-2}$		$(\frac{4}{3})^{-2}$		1.		3.		5.		7.		9.		$5^{-3} \cdot 5^{-4}$		$3^{-5}:3^{-6}$		$(2^{-2})^{-2}$		$(7 \cdot 0,3)^{-1}$		$(\frac{25}{4})^{-1}$		2.		4.		6.		8.		10.		A	B	C	D	E	F	G	H	K	L	3^{12}	$\frac{1}{7^4}$	3	5^{-7}	$\frac{9}{16}$	16	$\frac{1}{21}$	$\frac{4}{25}$	0,01	$\frac{1}{5^{16}}$	Сабақтың соңы	12мин	
1-қасиет		2-қасиет		3-қасиет		4-қасиет		5-қасиет																																																																			
$7^0 \cdot 7^{-4}$		$3^5:3^{-7}$		$(5^8)^{-2}$		$(2 \cdot 5)^{-2}$		$(\frac{4}{3})^{-2}$																																																																			
1.		3.		5.		7.		9.																																																																			
$5^{-3} \cdot 5^{-4}$		$3^{-5}:3^{-6}$		$(2^{-2})^{-2}$		$(7 \cdot 0,3)^{-1}$		$(\frac{25}{4})^{-1}$																																																																			
2.		4.		6.		8.		10.																																																																			
A	B	C	D	E	F	G	H	K	L																																																																		
3^{12}	$\frac{1}{7^4}$	3	5^{-7}	$\frac{9}{16}$	16	$\frac{1}{21}$	$\frac{4}{25}$	0,01	$\frac{1}{5^{16}}$																																																																		
Сабақтың соңы	12мин																																																																										

4мин	Рефлексия 1. Мен сабақта.....жұмыс істедім. 2. Мен сабақта өз жұмысыма 3. Сабақ мағанкөрінді. 4. Сабақта мен 5. Менің көңіл-күйім..... Белсенді/ енжар Ризамын/ риза емеспін Қысқа/ұзақ Шаршамадым /шаршадым Жаксы болды /нашарлады Түсінікті /түсініксіз
------	--

Оразбаева Гулбибі Нәбіханқызы
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгер қаласы
Қ.Сәтбаев атындағы №4 жалпы орта білім беретін мектеп
Ағылшын тілі пәні

АЛТУН БІЛІМ КІЛТУ АЛТУН БІЛІМ КІЛТУ АЛТУН БІЛІМ КІЛТУ АЛТУН БІЛІМ КІЛТУ

Ағылшын тілінен енген кірме сөздердің тілімізге әсері

Бүгінгі күні жер шарының төрттен бір бөлігі ағылшын тілінде сөйлейді, ал миллиардтаған халық оны оқиды, тыңдайды. Жаңа ақпараттық технологиялар халықаралық ғылыми конференцияларда айтылады, барлық баяндамалар ағылшын тілінде оқылады, халықаралық байланыста ағылшын тілінде жүргізіледі.

Өзге тілдерден келген кірме сөздер- табиғи және тұрақты үдеріс.

Ақпараттық тасқынның күшейюі - ғаламдық интернет желісінің пайда болуы, дүниежүзілік экономикалық нарықтың дамуы, халықаралық туризм, мәдениет байланыстары, ақпараттық технологиялар, халықаралық олимпиадалар, фестивальдар – осының барлығы ағылшын тілінен енген кірме сөздерінің келуіне себеп болды.

Мысалы: ноутбук, сканер, интернет, сайт т.б.

Ағылшын тілінен енген кейбір сөздердің аудармасы біздің тілде жоқ.

Мысалы: чипсы, видеоклип.

Мұндай сөздер ағылшын тілінен енген кірме сөздердің көмегімен түсіндіріледі.

Мысалы:

[термопот – термо және шәйнек, пиллинг-крем – бетті тазартатын крем]

Бұны көп түсіндіру қажет емес, бірақ сөзбен айтылады.

Мысалы: клубқа кірер алдындағы тексеріс - face-контроль

Бір жағынан ағылшын тілінен енген кірме сөздер сөздік қорын кеңейтеді, екінші жағынан өз тіліміздің әдеби көркемдік мағынасын жояды.

Ағылшын тілінен енген кірме сөздердің көптігі сонша, өз тіліміздің қасиеті жойылып барады.

Маңыздысы, күнделікті өмірде қазіргі жастар ағылшын тілінен енген кірме сөздері жиі пайдаланады. Өз ойын, сезімін ағылшын тілінің кірме сөздер арқылы білдіру жастар арасында кең тарап барады.

Кірме сөздерін бірнеше топқа бөлуге болады:

Біздің тілде бұл сөздер өзгертілмей дәл солай айтылады.

Бұл сөздер: weekend – демалыс, money – ақша.

Шетел тілінен пайда болған сөздер, бұл сөздердің фонетикалық, графикалық түрі сақталған.

Бұл сөздер меню, пароль, диск, вирус, клуб.

4. Ағылшындардың ұлттық салтын бейнелейтін сөздер.

Бұл сөздердің ерекшелігі олардың синонимдері жоқ.

Мысалы: чипсы [chips], хот-дог [hot-dog], чизбургер [cheeseburger]

5. Бұл сөздердің лексикалық эквиваленттері бар. Мысалы: о'кей [ok], вау [wow]

6. Екі ағылшын тілі сөзінен құрастырылған сөздер, мысалы: секонд-хэнд – пайдаланған киімдерді сататын дүкен; видео-салон – фильм көретін бөлме.

Кірме сөздердің қолданылу аясы:

1. Мансап, саясат.

Саясат лексикасында кейбір шетел тілі сөздері пайдалануда.

Мысалы: премьер-министр, вице-премьер, спикер, президент.

2. Бұқаралық ақпарат

Интернет кірме сөздерінің пайдалануының «рекордсмені», әсіресе жарнама, болған жағдайларды мәліметтегенде т.б. Бұл сферада филологиялық білімі бар көп маман жұмыс істесе де, сол адамдар тілдің мәдениетін сақтау керек сияқты.

3. Жарнама.

Ағылшын тілінен енген кірме сөздердің келуінің бір жолы.

Біздің жарнамашылар ағылшын жарнамасының аудармасын көрсетеді: стимер, ростер, триммер, снукер, пул, сквош т.б.

Бірақ практикада керісінше, бұқаралық ақпарат, теледидар осы сөздердің пайда болуына әсерін тигізеді. [ди-джей, фейс-контроль, стилист, лузер, ток-шоу]

4. Интернет. Интернет желісін пайдаланудың күннен күнге өсуі: бит, байт, диск, курсор, флешка, флипчарт, чат т.б.

5. Спорт.

Бұрыннан үйреншікті сөздер де ағылшын тілінен келген екен.

Бұл сөздер спортсмен, футбол, бодибилдинг, рефери, матч, гол, боулинг, дайвинг, скейтборд, сноуборд, байкер, фитнес т.б.

6. Косметика терминдері:

лифтинг, скраб, пиллинг.

7. Техника.

Жаңа технологияларға жаңа ат береді, сөздер ағылшын тілінде айтылады.

Бұл сөздер: компьютер, ноутбук, мобильный, сканер, органаizer, клавиатура, монитор т.б.

Ағылшын тілінен келген тұрмысқа қажет құрал жабдықтар [блендр, принтер, ксерокс, миксер, икс пи, фотошоп]

8. Кино, музыка.

Айтылмыш шеңбер ағылшын тілдің мықты бастауы болып табылады, поп-

мәдениет арқылы ағылшын тілінен енген кірме сөздері көбі бөгетсіз кірді.

Қазіргі кезде әнші жұлдыздардың көбі ағылшын тілінде ән айтады, киноларға түседі. Мысалы: А.Шварценеггердің көп айтатын сөзі бар I'll be back; немесе Дима Биланның әні Never-ever let me go), қазір сол сөзді жастар көп айтады. [саундтрек, бойфренд, блокбастер, терминатор, камеди клуб, вестерн, киборг, хит, сингл, ремейк, трек, постер, т.б.]

9. Экономика.

Бұл сфераға келесі сөздер келген инвестиция, маркетинг, дилер, брокер, дефолт, прайс-лист, менеджер, босс, шеф.

Кірме сөздердің пайдалану себебі ағылшын тілі сөздерін өзгерте алмаймыз және керек емес. Жасөспірімдер арасында көп пайдаланатын сөздер: Hi, boyfriend, It's easy, shopping, baby, face control, online, start, finish, fast food, no problem, бұл сөздер көп қолдануда, тіпті көбі бұл сөздер кірме сөздер деп ойламайды.

Жастар арасында ағылшын тілінен енген кірме сөздері жиі пайдаланылады. Осының барлығын назарға ала отырып, кірме сөздерді пайдалануға апаратын жолдарының бірі жасөспірімдер арасында бір біріне еліктеуі, бәсекелестік, өзін-өзі бір қырлы қылып көрсетуі заман талабы.

Кірме сөздер жарнамада, теледидарда пайдалануы психологиялық факторға байланысты: көрермендер мен сатып алушыларды сөздердің айтылу ерекшелігі арқылы өздеріне тарту.

Ағылшын тілінен енген кірме сөздерінің көбі компьютерлік технологиялардың көбеюіне байланысты, компьютер, дисплей, интернет, сайт. Бұл сөздер қазіргі заманда тез орын алуда, тіпті бұл сөздерсіз өмір сүру мүмкін емес сияқты.

«Файл» - дискте сақталған ақпараттан басқа, құжаттарды сақтайтын орын.

«EXEL, Wordта жұмыс істеп отырмын»-деп те айтамыз. Кірме сөздер ешқандай қауіп төндіріп тұрған жоқ, қайта біздің техникалық сөздік қорымыз толықтырылады. Бұл ағынды тоқтату мүмкін емес. Бірақ, ағылшын тілінен енген кірме сөздердің келуі бізге зиян келтірмейді, есесіне сөздік қоры молаяды.

Қорыта келе, заманның ағынынан қалмай, экономика, саясат, мәдениет салаларын әрі қарай дамыту үшін біз халықаралық тілді де меңгеруіміз керек, алайда, әр елдің өз тілінің құндылығы бар. Өз тіліміздің мәртебесін әрқашан да жоғары ұстауымыз керек.

Қами Талжібек
Жетісу облысы, Көксу ауданы, Мәмбет ауылы
"Ертөстік" бөбекжай - балабақшасы
Тәрбиеші

Ұлттық тәрбиенің бала өміріндегі маңызы

Заман ағымына қарай адамдардың мінез-құлқы да күн сайын өзгеруде. Таңдауы да, талғамы басқаша жастардың тәрбиесі қандай? Балаларына барлық жағдайды жасап бергісі келіп, ақша табу мақсатында тек сыртта жүретін ата-аналардың беріп жатқан тәрбиесі қандай? Қазіргі заманның жастары, өскелең ұрпақты қалай дұрыс жолға салуға болады? Міне қазір осы туралы сөз болмақ. «Әке көрген оқ жанар, шеше көрген тон пішер» дейді дана халқымыз. Осы мақалдың қазіргі таңдағы мән-мағынасы бар ма? Қазіргі кезде жастар өз бетімен, дәлірек айтсам ғаламтор арқылы өмір сүріп кетті. Олардың басты тәрбиелеуші құралы – ұялы телефон болғандай. Сырластары да, мұндастары да сол телефон, интернет.

«Баланың көңілі далада, ананың көңілі балада» демекші, бар мамықты астына төсеп, бар тәттіні алдына беріп, үстін тап – таза қылып киімін кигізіп ата-ананың бар ойлайтыны – баласын ешкімнен кем қылмай өсіру. Бірақ, кейде ата - аналар – балаларымен сырласпау, жеке қалмау, балаларына көп уақыт бөлмеу, не істеп, не қойғандарынан хабардар болу көбейіп келеді.

Міне, басты мәселеміз – осы. Жас кезінен бастап жасөспірімдердің бұзақылық әрекеттерге баруы немесе ерте кезінен ана атануы, қараусыз қалуы, барлық іштегі сырының айтылмай «жалғыз» қалуынан депрессияға ұшырап, өз-өзіне қол жұмсауы...айта берсек жетерлік. Бұл мәселенің шешімі бар ма? Қалай шешуге болады? Мысалы шешудің бір жолы бар: –ашулы түрде ұрыспен жеткізбеген жөн. Ұрып айтқан сөз ол баланың миы қабылдаған күнде де ол ережені бұзса, депрессияға шалдығып, қателігін мойындауға қорқа бастайды.

М.Әуезовтың «Ұл тәрбиелей отырып, халықты тәрбиелейміз, қыз тәрбиелей отырып, ұлт тәрбиелейміз» сөзінің жаны бар. Яғни, тәрбие – құнды байлық, себебі, жас ұрпақтың тәрбиесі халықтың ең қымбат қазынасы. Балалар тәрбиесіне, келер ұрпақ тәрбиесіне қай кезеңде болмасын, қай ұлтта, мемлекетте болсын үлкен мән беріледі. Тәрбие адамдардың пайда болуымен туындаған. Жаңа кезеңде білім берудің өзекті мәселесі — жас ұрпаққа адамгершілік-рухани тәрбие беру. Демек тәрбиенің басты міндеттердің бірі - еліміздің ертеңгі болашағы жас ұрпақты азаматтық пен имандылыққа баулу болмақ. Баланы тәрбиелеудегі күш-жігер, алдымен, бүлдіршіндерді отаншылдыққа тәрбиелеуге бағытталуы тиіс. Балаға дүние есігін ашқаннан бастап «Отан» деген ұғымды бойына сіңдіру керекпіз. Тарихқа көз жүгіртсек, халқымыз, ата-бабаларымыз ғасырлар бойы жинақтаған өмір тәжірибесінде бала тәрбиесіне ерекше мән берген.

Балабақшада мектеп жасына дейінгі балаларды бала кезінен бастап көпшіл, ынтымақшыл, үлкенге сый-құрмет көрсете білетін өнегелі адам болуға, адамгершілікке тәрбиелейді.

Халық баланы мақал-мәтелдер арқылы тәрбиелеп отырған. Яғни «Бала тәрбиесі – бесіктен» демекші, баланы халық дүниеге келгеннен бастап «бесік жырын» айтып тәрбиелеген. Баланың болашақта қалыптасуы біріншіден үлкендермен қарым-қатынасына байланысты болады. Ұрпақтан ұрпаққа ауысқан өнегелі әдепті біз қазақтың мақал-мәтелдермен нақыл сөздерінен, бүгінгі таңдағы шығармалардан көптеп кездестіреміз. Мысалы: «Үлкенге — құрмет, кішіге — ізет», «Әдепті бала өсірсен, елдің абыройы» осы сияқты сөздер әрқашанда әдептілікті сақтағаның, сыпайы, кішіпейіл адамды үлгі, жас ұрпақтың тәлімді, тәрбиелі болып өсуіне назар аударып, көңіл бөліп отырған. Сол себепті жас үлкенді сыйлап аттарын атамай, оларды: «Ата, әже, апа, аға, тәте, көке, әпке, жеңге» — деп, ал үлкендер өз тарапынан жасы кішілерді: «Інішек, қарындас, бауырым т.б», - деп құрметпен атаған. Халқымыздың ежелден берік ұстаған әдеп-салтының бірі - адамдар арасындағы ілтипатты қарым-қатынастар, екі жақты сыйластық. Сондай-ақ сырттан жасы үлкен адам кіргенде, тұрып сәлем беру, орнынан тұруға көмектесу, шығарып салу - жас балаға тән деп санаймыз. Қонаққа сай құрмет көрсету - үлкен арыс, бұлжымас міндет.

Халқымыздың тарихи-мәдени мұраларының түрлері өте көп. Солардың қай-қайсы да адам игілігіне қызмет етуге бағытталған. Сондай аса құнды мәдени игіліктердің бірі ұлттық ойындар болып табылады. Қазақтың ұлттық ойындары ерлікті, батылдықты, дененің шынығуын қажет етеді. «Орамал ілу», «Асық ату», «Түйілген орамал», «Қыз қуу», «Ұшты-ұшты», т.б. ұлттық ойындар баланың сөздік қорын молайтуға, өмір тәжірибесін кеңейтуге, ептілік қабілетін жетілдіруге өз әсерін тигізеді.

Қазақ халқы салт-дәстүрге өте бай, атап айтсақ:

- Бала тәрбиесіне байланысты дәстүрлер;
- Тұрмыстық салт-дәстүрлер;
- Әлеуметтік-мәдени дәстүрлер;

Қазақ отбасында ұлттық тәрбиенің негізі — халықтық педагогикасы. Баланы ұлттық салт-дәстүрлер арқылы тәрбиелегенін тарих та дәлелдеп береді. Яғни, құрсақ тойы, бесік той, шілдехана, сүйінші, қыркынан шығару, тұсау кесер, сүндетке отырғызу тағы басқа салт-жоралғылар өткізіліп отырған. Демек халқымыздың тәлім-тәрбие беретін әдет-ғұрпы мен салт-дәстүрлері мәдени құндылықтарымыздың ажырамас бір бөлігі болып табылады.

Баланың ең алғашқы тыңдайтын өлеңі «Бесік жыры». Бұл жырда балаға деген махаббат, ел азаматы болсын деген тілектен туған ойлар жырланады. Қазақ халқы ерте бастан бала тәрбиесін бәрінен жоғары қойған. Өскелең ұрпақтың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, сапалы білім бере білген. «Адам ұрпағымен мәңгі жасайды» деген халқымыз бар ықыласын балаға бөліп, болашағын ойлаған.

Егер бала ебедейсіз, шамшыл, өбектеліп өскен болса, бұған бәрінен оның ата-анасы кінәлі. Отбасы үшін бала — зор қуаныш. Баласыз бақыт жоқ. Бірақ, баланың тәрбиелеуде ата-аналарына үлкен жауапкершілік жүктеледі. Сондықтан оны балғын шағынан оқытып, жақсылап тәрбиелеу керек.

Баланы тәрбиелеу әкенің де парызы. Егер бала тәртіпсіз болса, оған әкесі де кінәлі. Ақылды, білімді етіп тәрбиелеу үшін әке-шешесі баласын үнемі назарда ұстауы тиіс. Балаларды қолөнерге баулу, ғылым-білімге қызықтыру — ата-ананың қасиетті парызы. Баланың өмірде өксімес үшін оған білім мен кәсіп бер. Үлгілі тәртіптің негізі — білім, әдет-дағдыға машықтану. Сондықтан баланы кішкентайынан тіл алғызу, үлкендерді сыйлауға, ағайын-туысты, ата-ананы қастерлеуге үйрету керек», — дейді.

Мектеп жасына дейінгі балалар мекемелерінде бала жас кезінен бастап көпшіл, ынтымақшыл, үлкенге сый-құрмет көрсете білетін, өнегелі, адамгершілікке тәрбиелейді.

Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінде басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған қошет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік, құнды қасиеттерді сіңіріп тәрбиелеген жөн. Баланың өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуге отбасы мен педагогтардың рөлі зор.

Рухани-адамгершілік тәрбие — екі жақты үдеріс. Рухани-адамгершілік тәрбие — бұл дұрыс дағдылар мен өзін-өзі ұстау дағдылардың нормалары. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез-құлқы мен іс-әрекетін анықтайды. Сананың қалыптасуы бала мектепте бармастан бұрын жақын адамдардың өзара қатынасынан басталады. Бір жағынан, бұл үлкендердің, ата-аналардың, педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан — тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын сезімдері мен қарым-қатынастарынан көрінеді. Сондықтан белгілі бір мазмұнды іске асыра, адамгершілік ұғымның әр түрлі әдістерін пайдалана отырып, педагог істелген жұмыстардың нәтижелерін, тәрбиеленушілердің жетістіктерін зер салады.

Баланы жақсы адамгершілік қасиеттерге, мәдениетке тәрбиелеуде тәрбиелі адаммен жолдас болудың әсері күшті екенін халқымыз ежелден бағалай білген. Оны «Жақсымен жолдас болсаң — жетерсің мұратқа, жаманмен жолдас болсаң — қаларсың ұятқа...», «Жаман дос жолдасын жауға қалдырар» деген макалдарды көруге болады.

Мақал-мәтелдер, жұмбақ, айтыс, өлеңдер — адамгершілік тәрбиенің арқауы. Үлкенді сыйлау — адамгершіліктің бір негізгі.

Адамгершілік тақырыбы мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру — ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершіліктің қайнар бұлағы — халқымда, отбасымда, олардың өнерлерінде әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс-тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Сөзімді қорыта айтсам, «балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі» дегендей, ата-ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы — балаға үлкен сабақ болады. Баланың үйден көргені, жақындарынан естігені — ол үшін адамгершілік тәрбиесінің ең үлкені. Демек жақсылыққа ұмытылып, жағымды істермен айналысатын адамның айналасындағыларға көрсетер, берер тәлімі мол болмақ.

Жасөспірім тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді үлкендерден, тәрбиешілерден насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Жеке тұлғаның бойындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуы осы бағытта жүзеге асады. Сөйтіп оның өзі-өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім-тәрбие берілуі керек.

Қазақ халқымыз бала тәрбиесіне қашанда құнды байлыққа деп бағалаған. Тәрбиеге ешқашан жүрдім-бардым карамаған. Сондықтан да ұлы Мұхтар Әуезов атамыз «Ұлт боламын десен, бесігіңді түзе», – деп бекер айтпаса керек. Жасөспірім бала – жаңа өсіп келе жатқан жас шыбық сияқты. Оны қалай баптасаң, солай өседі. Сіздің әрбір жасаған қимылыңыз – сіздің балаға берген тәрбиеніз екенін ұмытпаңыз. Демек сіздер балаға айна бола білулеріңіз керек. Ата-ана қалай тәрбиелеп қалай бағыттаса, бала солай қарай бейімделіп, тәрбиеленеді.

МАЗМҰНЫ:

1	Құмарова Айнаш Нұрболқызы	1
2	Узақбаева Замзагул Аккалиевна	3
3	Шорабекова Айгуль Садуахасқызы	5
4	Елбаева Марияш Калбаевна	7
5	Шанбаева Айнур Ералиевна	10
6	Бекбаева Маржан Мұсабекқызы	12
7	Малтабарова Лаззат Бегайдаровна	13
8	Турдалиева Мадина Серикбаевна	14
9	Амирханова Гауһарай Көпжасарқызы	17
10	Сарсембаева Перуза Кенесбайқызы	20
11	Умирбекова Эльмира Сағынбековна	23
12	Рахметова Марфуга Насипкереевна	26
13	Оразбаева Динара Кайбаровна	28
14	Умбетбаева Айбала Шабденовна	31
15	Нурмагамбетова Аяжан Калымбековна	33
16	Османова Ханзада Наурызбаевна	34
17	Сейдахметова Сандугаш Султанбаевна	37
18	Оразбаева Гулбибі Нәбіханқызы	42
19	Қами Талжібек	44